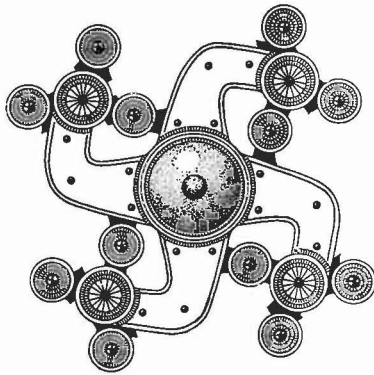

Slægt.

Historisk-topografisk Selskab
for
Gladsaxe Kommune

ÅRSSKRIFT 1973

Udskiftningen af jordfællesskabet
Johannes Schlanbusch, min far
Gladsaxe kommune i oldtiden
Fortidsfund i Gladsaxe kommune
Hvor blev fanen af?

EGET FORLAG
1973

*Ved udsendelsen
af sjette årgang af vort årsskrift
ønsker
Historisk-topografisk Selskab
at rette en tak til
Gladsaxe Kommune for økonomisk støtte*

*P. B. V.
Ebbe Fels
December 1973*

*Omslagsbillede:
»Bønderne rykker ud til fælles forårssåning«.
Maleri af Rs. Christiansen. Landbrugsmus. fot.*

*Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune, Bondehavevej 146,
2880 Bagsværd*

Udskiftningen af jordfællesskabet

Et 200-års jubilæum

Af C. Th. Holbøll

Den 16. august 1770 indgav 6 bønder i Mørchøie »en underdanigst memorial«, et bønsskrift, til General Landvæsens Collegiet om nådigst Tilladelse til at ophæve Fællesskabet imellem dem indbyrdes. Fjorten dage efter ansøgte 9 bønder i Buddinge om at få de dem i »Proportion af deres Gaardes Hartkorn tilkommende Jorder, enhver sine, for sig paa eet Sted samlede. « – Sidstnævnte ansøgning blev efter andre fjorten dage sendt til amtmanden over Københavns amt og Landvæsenskommissionen med anmodning om, at de ville være behjælpelige med at fremme dens indhold »in conformitet« med forordningen af 28. juli 1769. Det samme må vel være sket med Mørkhøj bøndernes andragende.

De 9 Buddinge bønder, der udgjorde mindre end halvdelen af de 22 eller 23 bønder, der på den tid var i Buddinge by, må alligevel være blevet urolige, for den 24. oktober gentog de deres ansøgning og udbad sig »at der ikke maatte agtes paa hvad derimod somme af de øvrige maatte indvende, som ikke indser nogen Fordel og derfor paastaar at ville blive ved det gamle. « Nogen modstand har der vel også været i Mørkhøj, men her var de ansøgende bønder i flertal og indskrænkede sig til yderligere kun at indgive det i Gladsaxe Bogen II gengivne andragende af 17. januar 1771 om fri opmåling og inddeling af deres jorder. – Fra bønderne i Gladsaxe by ses ikke bevaret lignende andragender, men i 1773 blev jordfællesskabet hævet for såvel Buddinge og Mørkhøj som for Gladsaxe byer. Bagsværd bymark var udskiftet noget før, men da denne udskiftning kun angik en mindre del af sognet, og velnok havde sine særlige årsager, kan vi stort set sige, at udskiftningen i Gladsaxe sogn har 200 års jubilæum i 1973.

Hvori bestod da dette fællesskab, hvad skadeligt var der ved det, og hvorledes og under hvilke omstændigheder foregik udskiftningen?

Fællesskabet eller jordfællesskabet var hovedsagelig et dyrkningsfællesskab med hensyn til landsbyernes markjorder og et fællesskab med hensyn til brugen af deres overdrev. Jorderne kunne være i fælles eje, men dette var mere sjældent og i al fald ikke tilfældet i Gladsaxe sogn, hvor størstedelen af ejendommene siden reformationen tilhørte Kronen. 1767–68 fik bønderne arvefæsteskøder på deres gårde, men de tilhørte stadig Kronen, hvortil de måtte udrede en mindre afgift. Fællesskabet var forsåvidt lovbundet som det i Danske Lovs Tredie Bog, XIII capitel,

nr. 13 var bestemt, at »Bonde maa ej indgrave eller indelukke nogen Ager, Eng eller Jordbond uden hans Husbonds Minde og alle Lods-ejeris Samtykke. Ej heller aflukke enten Folke- eller Fægang, hvor den haver været af Alders Tid«.

Det mest almindelige, ordnede dyrkningssystem var Trevangsbruget, der indførtes i begyndelsen af middelalderen og afløste det gamle Alsædebrug, måske efter en periode med Tovangsbrug. Trevangsbruget, der navnlig blev almindeligt på øerne, betød dengang et stort fremskridt for bønderne, idet det gav kornavlens bedre vilkår. Markjorderne deltes i 3 vange, hvorpå årligt skiftedes, sådan at i løbet af 3 år hver vang eet år besåedes med rug (vintersæd), det næste år med byg (vårsæd) og tredje år lå hen som en fælled, der hvilede. Hver af de tre vange, der ikke altid lå samlet for sig, var inddelt i såkaldte åse, hvis antal og størrelse rettede sig efter jordens bonitet, terræn- og andre naturforhold. Da jorderne som regel ikke var ensartede og enhver lodsejer for retfærdighedens skyld måtte have andel i såvel de bedre som de ringere jorder, var åsene igen opdelt i lige så mange agre som der var lodsejere i landsbyen. Det siges, at de enkelte gårdmænd på denne måde kunne have deres jorder spredt på mere end 100 steder, men et antal af 30 agre var i hvert fald ikke ualmindeligt. Gennemsnitligt var agrene kun 20 til 24 alen brede, men da et såkast, hvis der blev sået »efter eet ben«, kun var på 4 alen måtte sædemanden gå ageren flere gange frem og tilbage. Kastede han både til højre og venstre, »ad to ben«, som det kaldtes, blev såkastene naturligvis dobbelt så brede, og i så fald skulle han kun halvt så mange gange frem og tilbage, men kom til gengæld ikke ageren igennem så hurtigt som på førstnævnte måde. Agrenes længde afhang naturligvis af åsenes udstrækning. Ofte var disse nogenlunde kvadratiske og agrene i een ås kunne godt ligge på tværs af agrene i den tilstødende ås. De på langs og tværs sribede åse kunne derfor frembyde et ret morsomt udsyn. I øvrigt var de dyrkede arealer ofte afbrudt af våde eller sandede områder, der var utjenlige med datidens mangelfulde redskaber og derfor ikke opdyrkede. Trevangsbruget var en ekstensiv, ikke en intensiv driftsform. Udlodderne – såvel som naturligvis overdrevene – var som regel ikke opdyrkede. Buddinge Vad og de hedeagtige arealer op mod Lyngby skel kom formodentlig sent under plov. I hvert fald var der på markbøgernes tid på grænserne af Lyngby, Vangede, Buddinge og Gladsaxe flere hundrede tdr. ld. agerjord, der var mere eller mindre begroet med lyng. Selv om dette var i slutningen af det foregående århundrede siger det noget om, hvor små forholdene langt op i tiden var. Navnet Lyngby er i øvrigt en bekræftelse herpå. – Af

By- eller gadestævnerne gik af brug i slutningen af 1700-tallet. Efter ophævelsen af fællesskabet var der jo ikke så mange fællesanliggender at drøfte, og landsbystyrets selvstændighed overfor det offentlige var også på det nærmeste udspillet. Flere steder i omegnen f. eks. i Husum og i Farum vides, hvor bystævnet var beliggende, men i Bagsværd, Buddinge og Mørkhøj kan dette kun formodes. I Gladsaxe har bystævnet sikkert ligget meget nær kirken, idet bystævnerne i kirkebyerne sammenblandedes med sognemændenes forsamling efter endt gudstjeneste. — Maleri af Rs. Christiansen. Landbrugsmus. fot.

Bagsværds ca. 1500 td. ld. store jorder var på udskiftningens tid kun ca. 800 td. ld. – altså kun lidt over halvdelen – opdyrkede.

Selv om Trevangsbruget var et fremskridt, frembød det dog mange ulemper. Da der ikke førte særskilte veje til de enkelte agre måtte – allerede af den grund – alt dyrkningsarbejdet, pløjningen, såningen og høsten ske samtidig for alle brugerne, og det måtte vedtages på bytinget, hvornår disse arbejder skulle påbegyndes, og hvornår ævred skulle opgives. Den hurtige eller mere driftige bonde måtte altså vente på den langsomme eller lade bonde.

Forfatteren A. M. Sørensen siger i bogen »Fra Trællekaar til Friheds Gry«, at det ofte havde været skrevet, at man skulde mene, at en hel bys mænd bedst kunne overlægge og skønne, når tiden var inde til høslet, sæd og høst. »Men det gaar langt fra efter de ældres og forstandiges Raad, oftest er det unge uerfarne og selvraadige, som paa Gade-stævnet bedst kan overraade de andre, som stærkest sværge og bande, der faar Magten.« Dette får man egentlig ikke indtrykket af, når man ser Rs. Christiansens hyggelige maleri af et bystævne, hvorunder der ryges pipe og – måske som bod – udskænkes brændevin, men det var i sig selv vanskeligt at finde det rigtige tidspunkt for høsten, idet vejrliget jo skiftede og nogle afgrøder kunne være tidligere modne end andre. Hvis man høstede de modne afgrøder og derefter opgav ævred, altså lod kreaturerne spredes over stubmarkerne (hvilket var af interesse for dem, der havde for lidt foder) så var de ikke høstede afgrøder uhjælpe- ligt prisgivet dyrenes nedtrampning og ædelyst. Derved kunne flere af bønderne miste deres udbytte og desuden være nød til at indkøbe korn til næste års udsæd. Men dette var der ikke mange, der havde råd til.

Egentlig skulle det ikke være vanskeligt at tænke sig til ulemperne ved fællesskabet og fordelene ved at ophæve dette. Men mange af datidens uoplyste bønder kunne eller ville ikke forstå disse. Forslagene herom kom jo fra »de store«, og disse var man ikke vant til at vente sig noget godt af. Derfor har det nok været af betydning at en af deres egne, »den lærde Bonde« Hans Jensen, Bjerregaarden, der tidligt var blevet selvejer på det Bernstorffske gods i Gentofte sogn, i januar måned 1771 udsendte et åbent brev til sine landsmænd, hvori han opregnede mange af de fordele, der ville være ved ophævelsen af fællesskabet og mange af de ulemper, der var ved dette.

Først at udflytningen ville være et middel mod »den grasserende Qvægpest og andre paa Heste og Faar smitsomme Sygdomme«, der årligt bortrev tusinder af bøndernes dyr. Dernæst at udflytningen »ville spare Bønderne en Mængde Arbejde og Spilde«. Den vigtige gødskning

af markjorderne kunne under fællesskabet kun ske på den måde at en mand måtte slæbe gødningen fra et stykke til et andet og fra en krog af marken til en anden »så Han ved næppe, hvor det blev af.« »Hvad Tid gaar der ikke unyttig bort«, fortsætter Hans Jensen, »med at gaa fra et Stykke til et andet og ved Snak og Tobak, naar de komme til andre Folk, da man desuden skal bære Øl og Mad, Frokost og Middag ud til Mejere og Bindere.«

I øvrigt kunne det somme tider knibe med at finde det rette stykke, idet de smalle agre kun var adskilt ved en lav græsball, hvorfor man kunne tælle forkert og komme for skade at behandle naboens ager i stedet for sin egen. Man kunne også forsætlig pløje en fure for meget på hver side af sin ager for at udvide denne. Men om bønder, der gjorde dette, sagde man, at de ikke kunne finde fred i graven, men måtte gå igen med hovedet under armen.

Helt upraktisk var det også med tællingen af tiendekornet på de mange spredte agre. Tiendetælleren blev ofte forsinket, så kornet, der ikke måtte indkøres før tælleren havde været der og kastet hver tiende neg ud, kunne fordærves.

Mest skadeligt var det dog, at ethvert fremskridt var udelukket. Bønderne kunne ikke enes om en anden drift end den tilvante og ikke enes om at dyrke andre og nyere afgrøder, der kunne give dem bedre foder og mere og bedre græsning. De ville herved, som A. M. Sørensen siger, kunne holde flere og bedre kreaturer og levere mere smør, ost og flæsk. De ville få tid til stenrydning og bortlugning af ukrudt, og når markerne derefter var lettere at bearbejde, kunne de nøjes med færre heste end de 10–12 stykker en bonde ofte måtte affodre »de fleste af Størrelse som Gedebukke.«

Men dette kunne bønderne altså ikke indse. Som en anden sagkyndig forfatter udtalte, ville det være lettere at få bønderne til at gå over til en ny religion end til at indføre dyrkning af kartofler.

Til alt dette kom så hoveriet, der før havde været bestemt til så og så mange ugedage, men som herremændene efterhånden havde fået gjort ubestemt, og som derfor tog så meget af bøndernes tid. Hoveriets begrænsning og senere afløsning, der først blev endelig gennemført i 1800-tallet, ligger dog udenfor denne artikels mening, og skal derfor ikke omtales her. I øvrigt var der ikke hovmarker i Buddinge, Mørkhøj og Gladsaxe, hvor bønderne snarere var besværet af vejarbejder, ægtkørsel for Kronen og af de gener, der kunne være som følge af, at disse områder var underlagt det i 1718 oprettede Københavns Amts Rytterdistrikt. I hvor stort omfang der efterhånden var tale om direkte ind-

**BYMÆNDENE DRAGE UD TIL PLØJNING OG SAANING I BYGMARKEN
FRA FÆLLESSKABETS TID · 18^{DE} AARHUNDREDE**

Trods alt var bøndernes liv ikke uden lyspunkter. Når de efter den lange vinter rykkede ud til den fælles forårssåning, skete det med blomstersmykkede heste og til oldermændens tromme. Og når middagsstunden var inde, kappedes kvinderne om at komme ud på agrene med de bedste madvarer, de kunne præstere. – Maleri af Rs. Christiansen. Landbrugsmus. fot.

Sjællandsk ryttersoldats uniformsjakke. Selve jakken er rød med blå krave og ærmeopslag. Tøjhusmuseet foto.

kvarterer hos bønderne skal være usagt. Der blev i hvert fald på nogle af Rytterdistrikterne, for at undgå for meget bøvl mellem gårdmændene og rytterne, opført særlige rytterhuse, således at bønderne stort set kunne slippe med at levere halm til rytternes heste. Alligevel må det have forvoldt megen uro i de små landsbyer at have de mange, til tider ubeskæftigede ryttere, dryssende omkring ved gårdene. – De var dog nu ved udskiftningstiden sluppet herfor, idet det københavnske Rytterdistrikt blev ophævet senest 1768, formentlig omkring den tid, da bønderne fik arvefæsteskøder på deres ejendomme.

I øvrigt havde forståelsen for at bøndernes kår måtte bedres længe været under vejs. Navnlige på de sjællandske herregårde, eller dog på mange af disse, var bønderne så forkuede og sløvede, at de intet initiativ havde. De værste steder måtte de ride træhesten og tåle ridefogdens pisk, og de blev regnet for den laveste og usleste stand i landet, den man uden videre sagde »du« til og som kunne få mulkt for at sige »du« til en forvalter eller herregårdsgartner.

Holberg var en af de fremsynte skribenter, der først slog til lyd for en forbedring af bøndernes kår. Han gjorde det på sin egen satiriske måde. I »Niels Klims underjordiske Rejse«, der udkom 1741, forbavses Niels Klim over, at en bonde i underverdenen begravnes med de højeste æresbevisninger. »En Bonde«, råbte han, »hvorfor bliver ikke Stude og Tyre, Bøndernes Staldrødre og Medarbejdere, rost fra offentlige Talesteder? Min Vært bad mig holde Maade med min Latter og underrettede mig om, at Agerdyrkerne var i den største Agt her for deres nyttige og vigtige Beskæftigelses Skyld, og at ingen Stand i dette Land holdes for ædlere end Bondestanden.« »Hvor studsede jeg ved denne Fortælling«, siger Niels Klim, »især da jeg tænkte tilbage paa Bøndernes Skæbne hos os, hvor de sukker under en forhaanet Trældom og deres Beskæftigelse agtes ringe og foragtelig imod dem, som Overdaadighed og Vellyst have indført f. Eks. Kokkes, Postejmageres, Conditores, Haarskæreres, Dansemestres og utallige andres.« Men også i mere seriøse skrifter f. eks. i en epistel om agerdyrkning beskæftiger Holberg sig med hvorledes herremandens forhold var til gods og bønder, og hvorledes den burde være. – Flere andre skribenter kunne nævnes og i årene 1757–64 samlede den for sit »Danske Atlas« bekendte professor og hofpræst Erik Pontoppidan i »Danmark og Norges oeconomiske Magasin« en lang række skrifter angående »den muelige Forbedring i Ager- og Havedyrkning m. v.«

Jordbunden – her i overført betydning – var således vel forberedt og i 1758 kom den første »Forordning angaaende Landvæsenets Forbedring ved at faa det derudi værende Fællesskab m. v. ophævet.« Den gjaldt kun for Sjælland med Møn og Amager, men de følgende år kom tilsvarende forordninger for henholdsvis Fyn og Lolland-Falster og for Jyllands fire Stifter. Disse ophævede Danske Lovs 3–13–13, men sigtede hovedsagelig kun på ophævelse af fællesskabet på overdrevene og fællesskabet landsbyerne imellem. Noget sådant kunne nemlig også være tilfældet og var for Gladsaxe sogn tilfældet m. h. t. det sandede område omkring Lynggaarden (Stengaarden), som såvel Bagsværd som Bud-

dinge og Gladsaxe og endda Lyngby havde del i. Nogen ophævelse mand og mand imellem var der derimod ikke tale om.

Først ved Forordningen af 28. juli 1769 om Fællesskabets videre Ophævelse i Danmark – den som bønderne i Mørkhøj henviste til – blev det bestemt, at enhver lodsejer, der ejede jord i fællig med andre, havde ret til at »udfinde, udgiøre og fralukke« denne. De skulle dog gøre dette på egen bekostning, og det var derfor, at Mørkhøj bønderne androg om jordernes fri opmåling og inddeling.

Der skal ikke her gøres rede for de senere, store udskiftningsforordninger af 1781 og 1792, hvorefter ejerne eller Jorddrotterne, som de kaldtes, mod en årlig rente skulle afholde udgifterne ved bønderjordernes opmåling, udskiftning mand og mand imellem, de fornødne gårdes og huses udflytning, loddernes forsvarlige indhegning, jordernes forbedring ved skadeligt vands afledning, stenes, træers, krat og tuers bortrydning samt brøndes opgravning. Men det var først efter at disse detaljerede bestemmelser var givet, at der for alvor kom skub i udskiftningerne landet over. I et tidsrum af ikke mere end 10 år efter 1792 blev over halvdelen af alle bondejorder udskiftede og bøndergårde i tusindvis udlagte på udlodderne og andre forhen udyrkede steder. Da fik landskaberne et helt nyt udseende. Udover de hidtil ubebyggede markjorder sås nu gård efter gård med indhegnede marker og haver, og som noget mærkeligt fortaltes, at en bonde kunne stå i sin husdør og overse hele sit areal. I øvrigt var det mest på Fyn og på Lolland-Falster at bønderne var ivrige for at opføre udhegn, medens bønderne på Sjælland og i Jylland havde mindre lyst hertil, således at markfreden måtte bero på tøjringen af kreaturerne.

Men dette var altså 20 til 30 år efter at udskiftningen i Gladsaxe sogn fandt sted. Når bønderne her var så tidligt på færde har det sikkert haft flere årsager. Omkring 1765 havde de set udenrigsministeren, grev Bernstorff, udskifte bondejorderne i nabosognet Gentoft og desuden afskaffe hoveriet og indføre arvefæstet, og selv var de, som nævnt, blevet arvefæstere nogle år efter. Dernæst var amtmanden over Københavns amt Scheel Plessen, ligesom Bernstorff og brødrene Reventlow, blandt de mest reformvenlige godsejere i landet. Men endelig var bønderne på Københavnsøgnen bedre stillet og mere oplyste end bønderne i det øvrige land. Under Rentekammeret, som de fleste var, fik bønderne lejlighed til at forbedre deres heste- og kvægracer, til at anskaffe sig fortrinlige agerdykningsredskaber og nyttige bøger til undervisning og opbyggelse. Stundom fik de udsættelse med deres skatter, af og til endog eftergivelse af disse. Kongen var dem altid en nådig herre.

Og dog var der, som vi kan forstå af Buddinge bøndernes andragende, også i Gladsaxe sogn modstandere af udskiftningen. De ville blive boende i deres gamle landsbyer, hvor de følte sig sikrere mod overfald og tyverier og var nære til at hjælpe hinanden under sygdom og nød. Og kvinderne kunne hver time på dagen sludre med nabokonerne fremfor at føre en ensom tilværelse på udmarkerne. Ja, der var endog nogle steder, hvor man mente, at børnene måtte blive sindssyge eller åndssvage, når de blev isolerede ude på ødemarkerne. Men dette var vel også det længste modargumenterne kunne strækkes.

Også i Gentofte sogn havde der til at begynde med været misfornøjelse med »den nye indretning«. Dagen før fordelingen drak en ung bonde sig fra sans og samling, rasede som et vildt dyr og svor de drøjestede eder på, at ingen skulle få ham til at overtage en gård udenfor byen. Dagen efter drak han sig på ny fuld, men denne gang af glæde over at toftegaardjorden Bavnegaard var faldet i hans lod. Det fortælles, at de bønder, der fik tildelt de fjerneste lodder, dem nede ved Strandvejen, drak sig fulde på kroen – og så blev disse grunde med tiden de allermest værdifulde.

Men Hans Jensen hånedede de modvillige og skrev »at skulde eller kunde der være de endnu, hvis Sind og Villie ikke er eller vil lade sig overtude, dem maa man svare: Lad dem blive i Jericho til deres Skieg voxer.« Han mente vel hermed, at de kunne blive i landsbyen (indenfor murene), indtil de blev voksne. Så ville de nok flytte ud.

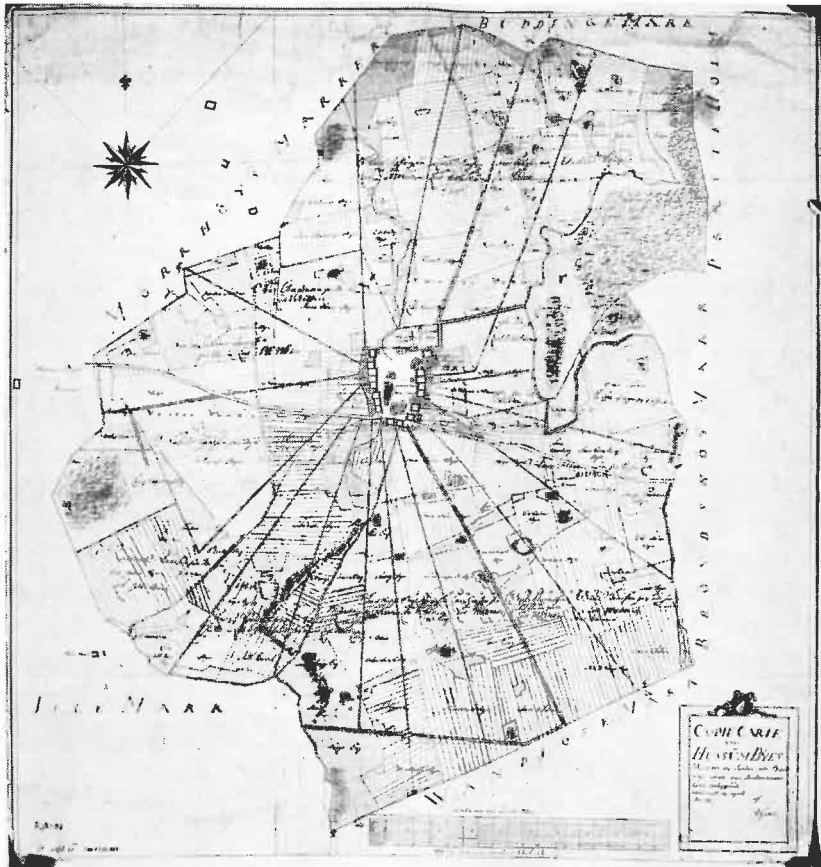
I Ballerup, vort nabosogn mod vest, gik det næsten værre til. Her var bønderne noget senere på færde, men i 1778 ansøgte størstedelen af disse Rentekammeret om udskiftning af fællesskabet og om hjælp til bygnings- og rydningsarbejde. Da regeringen var interesseret i, at udskiftningen fandt sted de flest mulige steder, blev ansøgningen hurtigt bevilget. En lieutenant Kjærulff blev beordret til at foretage udskiftningen, og der blev året efter på birketinget i Ballerup udmeldt »4 byen digre« d. v. s. værdige og upartiske mænd til at taksere byens jorder. Det er ikke uden interesse for os at se, at det for størstedelen var folk fra Gladsaxe sogn, der blev udmeldt til taxationsmænd. Det var den 65 årige sognefoged i Mørkhøj, Mads Pedersen på Holmegaard, den 45 årige sognefoged i Bagsværd, Peder Madsen, Bakkegaarden, den 53 årige gårdmand Chr. Bertelsen, Søndergaarden, Bagsværd, og sognefogeden i Stavnsholt Lars Nielsen. Det var vel ærefuldt for disse at blive udmeldt, men de havde næppe tænkt sig hvilket vrøvl, der skulle blive. Det viste sig nemlig, at bønderne i Ballerup var særdeles genstridige, og at de ved bistand af en vinkelskriver i Naboløs i København

næsten alle nægtede at flytte ud. De fandt på de utroligste påskud for at blive i byen og diskede op med både bibelsprog og håndgribelige løgne. Helt galt gik det ved et åstedsmøde den 1. oktober, hvor man ved dagens slutning ingen vegne var kommet. Da alle bønderne eller i hvert fald alle de, som man foreslog at flytte ud »var af eet mundheld« fandt man ud af, at alle bønderne var under påvirkning af en bestemt gårdmand, Villum Nielsen, der var en meget stærk mand, og som engang, da han var dømt til at bære »den spanske Kæppe« havde sprængt denne og kastet stumperne fra sig. Han erklærede, at han var en af de fattigste og derfor ikke havde råd til at flytte ud. Men det blev oplyst, at grunden hertil var hans uordentlighed og liderlighed og at han ofte holdt til på kroen. Til sidst blev han så grov, at han måtte sættes på porten. Han blev da indklaget for amtmanden, der ville have ham »pålagt at arbejde i jern i fæstningen en måned«, men danske kancelli resolverede dog, at amtmanden måtte lade ham tiltale på lovlig måde. Hvordan det gik, ved vi ikke, men Villum Nielsen endte sine dage som en ret holden mand.

Om forløbet af udskiftningsforretningerne i Gladsaxe sogn ved vi desværre ikke meget, idet udskiftningsprotokollerne er forsvundet, men helt let er det næppe heller gået her, idet man her, som så mange andre steder, til en vis grad måtte ty til den såkaldte stjerneudskiftning, der i sin rene form bestod i, at alle gårdene blev liggende i landsbyen og de dem tilkendte markjorder begyndte som smalle strimler inde ved tofterne og blev bredere og bredere jo længere ud de strakte sig. Nogen god løsning var det ikke, idet den bredeste del af arealerne, dér hvor der kunne dyrkes mest og hvor bonden fik sit meste arbejde, kom til at ligge længst væk fra gården.

Et andet problem, som man mange steder måtte slås med, var husmændenes forhold efter udskiftningerne. Disse havde normalt – før udskiftningerne – ret til mod en mindre afgift at lade en ko eller et par får græsse på fællesjorderne, hvilket ikke uden videre kunne lade sig gøre, når hver gårdmand fik sine egne selvstændige marker. Rentekammeret stred bravt for at skaffe husmændene lidt græsningsret, men gårdmændene var som regel imod dette. Forholdet lettedes dog derved, at mange af husmændene efterhånden skiftede erhverv og blev håndværkere. At denne vanskelighed også bestod i Gladsaxe sogn må man sikkert regne med, idet der ifølge Pontoppidans Atlas var 62 gårde, men 84 jordløse huse.

Når vi nu er så uheldigt stillet, at vi mangler udskiftningsprotokollerne for Gladsaxe sogn, så er heldet på anden måde kommet os til

*Stjerneudskiftning fra Husum.
Fotokopi fra Matrikulsdirektoratet.*

hjælp. Den 26. marts 1773, altså netop i udskiftningsåret, afgav sognepræsten i Gladsaxe Niels Foss Heining en såkaldt præsteindberetning, hvori han fortæller en del om forholdene i sognet.

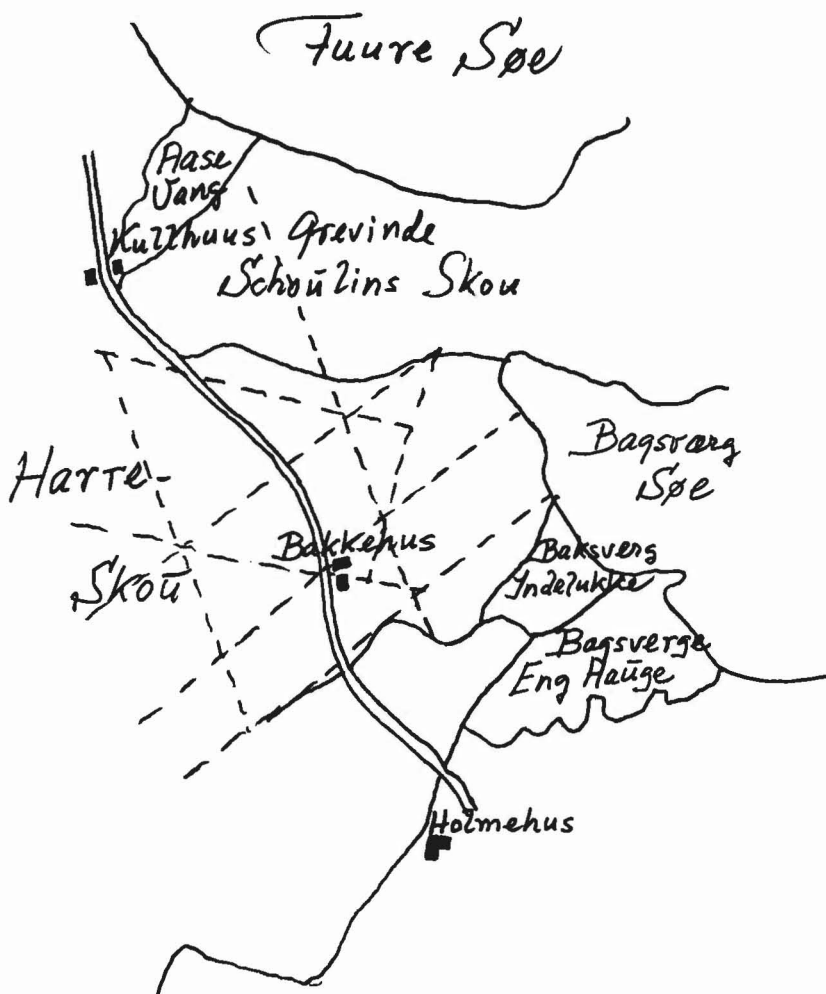
»Gladsaxe By«, skriver han, »som tilforn har haft 17 Gaarde, har nu ved Jorddelingen, som er sket, kun 10 i Byen, de 7 har maattet flyttes ud, 2 af dem er alt bosiddende, de andre er i Bered med at sætte deres Bopæl i Stand, hver paa sin Lod.« Han tilføjer, at 16 af de 17 gårde tilhører Kongen »for saavidt at de giøre Hoveri, men have Skiøde paa deres Gaarde.« Man studser over udtrykket hoveri, men ægterne var en særlig form for hoveri, der kunne være byrdefuldt nok. Andet hoveri kan der derimod næppe have været tale om. Om den 17. gård skriver han, at

den tilhører professorerne, at den forhen havde sin egen bonde, men nu var i Fæste af degnen. Af huse var der også 17. »Men en del fattige Beboere og staar paa Fald«, siger præsten. Hvilke gårde, der blev flyttet ud, skriver præsten ikke. De havde vel ved udskiftningen endnu ikke navne, kun numre, og det kan derfor med nogenlunde sikkerhed kun siges, at det bl. a. drejede sig om den ikke mere eksisterende Søgaard på Tibbermose lod ved nuværende Løvfrøvej, Tornehøjgaard, Grønnegaard og måske Espegaard og Lynggaarden (Stengaarden).

Om *Mørkhøje* skriver præsten kort, at Byen har 10 gaardmænd. Jorddelingen er her sket. »Trende Gaarde flyttes ud paa deris Lod. De have Skiøde paa deris Gaarde, ligesom de forrige. Huse er her (også) 17«. De udflyttede gårde var formentlig Lillegaarden, Pilegaarden og Tjørnegaard eller Torvegaarden.

Om *Buddinge* eller *Bodinge*, som præsten skriver, siger han, at »Byen har nu 22 Gaardmænd, har tilform haft flere, men Jorden er kommet til de fornævnte. Jorddelingen er endnu ikke sket, men siges med det første at skulle gaa for sig. De haver Skiøder paa deris Gaarde ligesom de forrige. Husmænd er 28«. – På grund af bymarkens lange udstrækning og vel også på grund af jordernes uensartethed var udskiftningen her særlig vanskelig. De sandede arealer mod nord har måttet fordeles på flere som udlodder »paa Sanden«, og det store Buddinge Vad, hvis konturer endnu kan skimtes på udskiftningskortet, var vel knapt nok tilstrækkeligt afvandet til opdyrkning. Derfor var jorddelingen endnu ikke sket og derfor kunne præsten endnu ikke sige, hvor mange gårde, der måtte udflyttes. Man ved dog, at i hvert fald Hyldegaarden, Lunde- gaarden, Grønnemosegaard, Laugaard og Maglegaarden er udflytter- gårde, der alle kom til at ligge syd for den nuværende Gladsaxevej. Sand- synligvis var også Søborggaard og Vadgaarden, der delvis omfattede Vadet, udflyttergårde.

Endelig skriver præsten om *Bagsværd*, at denne by »har 11 fulde og 2 halve Gaarde, hvoraf Kromanden driver den ene og Skovfogeden i Bilit eller som det og kaldis Bakkehuset, maaske tilforn Blæsenborg, den anden. Jorddelingen er her sket og tvende Gaarde skal flyttes ud. Byens Hartkorn er 96 td. Dèr i Byen har for mange Aar siden været en Hau- gaard paa 32 td., men er gjort til 4 Bøndergaarde. Godset kaldis Fre- deriksdal, men er Kongens og Bønderne have Skiøder paa deris Gaarde. Huse er der i Byen 22. Denne By har formedels sin smukke Situation faaet 4 à 5 Lyststeder, hvorpaa Familier af København opholder sig om Sommeren, en Del logere da og hos Bønderne.« –

Udsnit over v. Langens kort over en del af Hareskoven. De to halvgårde, Bakkehus og Holmehus, er tydeligt indtegnet, Bakkehus ved østsiden af Frederiksborg landevej. Indtil for få år siden – inden motorvej byggeriet – sås tydeligt det pågældende sted i skoven, en flad plads, der var Bakkehusets tomt. Her havde vejræsenet i mange år et skur stående. – Kortskitse ved statskovrider E. Lau-mann Jørgensen.

Som det ses, skriver pastor Heining, at kun to gårde i Bagsværd skulle flyttes ud, medens det i såvel Gladsaxebogen I som i Gladsaxebogen II er anført, at hele 11 gårde blev udflyttet. Af sidstnævnte bog, side 22, synes dog at fremgå, at det først var på et langt senere tidspunkt – 1834 – at der var 11 udflyttergårde.

Som det også siges i Gladsaxebogen II var udskiftningen en rent revolutionerende omvæltning, som skabte forudsætningerne for bondesamfundets udvikling indtil vore dage. I mellemtiden er der naturligvis sket meget, oprettelsen af de mange statshusmandsbrug, lens afløsningen, forbudet mod samdrift af flere landbrugsejendomme, i de senere år tilladelse til samdrift indtil en vis størrelse og på det sidste bopælspligt ved køb af landbrugsejendomme. Lovene om landbrugsejendomme og om udstykning og sammenlægning er undergået mange ændringer, men man er aldrig vendt tilbage til det gamle jordfællesskab.

Den store glans kom til at stå om stavnsbåndets ophævelse 1788. Det var til ære for eller til minde om denne højst påkrævede foranstaltning, at man i årene 1792–97 udfor Vesterport rejste det smukke »Bondefrigørelses monument« som Frihedsstøtten oprindeligt kaldtes. Men at udskiftningen alligevel var den vigtigste foranstaltning kan til eksempel ses deraf, at da godsejer Lindencrone ophævede stavnsbåndet og afløste hoveriet på Gjorslev i Stevns herred, men ikke foretog nogen udskiftning af bondejorderne, var dette ved at ruinere herregården. – Udskiftningen er derfor i høj grad en beskrivelse værd.

KILDEHENVISNINGER OG LITTERATUR

- Christian den Femtes Danske Lov 15/4 1683.
 Forordn. om Fællesskabets Ophævelse i Danmark. 28/7 1769.
 Rentekammerets journalregistre 1769–70 (Rigsarkivet).
 Samme: Forestillinger og Resolutioner 1771–73. (ditto).
 Landvæsens Kommissionens registre over journalen for året 1770 (ditto).
 Brev fra Hans Jensen, Kbh. 1771 (Kgl. bib.).
 N. Foss Heining: Præsteindberetning til Thura 1773. (Nat. mus.).
 C. F. Wegener: Liden Krønike om Kong Frederik og den danske Bonde, udg. af det kgl. danske Landhusholdningsselskab 1843.
 Historisk Samfunds Aarbog for Københ. Amt 1912.
 Henrik Larsen: Nogle Oplysninger og Bemærkninger om de danske Landsbyer (Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Hist. 1918).
 Gunnar Knudsen: De ældre danske Matrikler. 1931.
 L. Gotfredsen: Rids af Gjentofte Kommunes Historie. 1934.
 A. M. Sørensen: Fra Trællekaar til Friheds Gry. Udg. af Landbrugsudstillingen. 1938.
 Arthur Petersen: Stavnsbaandet. Udg. af samme. 1938.
 Ole Widding: Markfællesskab og Landskifte. 1949.
 Poul Meyer: Danske Bylag. 1949.
 C. L. B. Cramer: Gladsaxe-Bogen I. 1949.
 C. Rise Hansen og Axel Steensberg: Jordfordeling og Udskiftning. 1951.
 Holger Munk: Rytterbonden (1718–1768). 1955.
 Johanne S. Sandfeld: Træk af Lyngbys Historie. 1968.
 Mogens Lebech: Gladsaxe-Bogen II. 1971.
 Svend Nielsen: Bønder i 100 slægtled, udg. af Dansk Landbrugs Grovvarerelskab. 1972.

Johannes Schlanbusch, min far

Af Karen de Linde.

I serien »Gamle Gladsaxeborgere fortæller«, som indledtes i Årsskrift 1972 med fhv. viceborgmester Jørgen Jørgensens barndomserindringer fra Bagsværd, bringes her bidrag nr. 2. Redaktionen gentager sin opfordring til alle ældre Gladsaxeborgere om at nedskrive sine barndomserindringer og indsende disse til selskabet. Red.

Den 18. november 1973 ville min far, læge Johannes Ludvig Schlanbusch, være fyldt 100 år.

Forfatteren Mogens Lebech har i Gladsaxe-Bogen II udførligt skrevet om hans mangeartede virke inden for kommunen og om hans betydning for dens udvikling. Min fars aktiviteter i »Sognet«, som han sagde, vil jeg derfor ikke komme ind på i denne lille erindringskitse.

Min far brugte en vending: »De døde rider hurtigt«. Men hvad er hurtigt? Skønt det i februar 1974 er 30 år, siden han døde, møder jeg stadig ofte mennesker, som fortæller mig minder om ham, småting måske, men ting, der har gjort indtryk på dem, ikke på grund af teknisk, lægelig dygtighed eller dyb visdom, nej ord, der med menneskelig varme er faldet på rette sted og til rette tid, og derfor er forblevet levende for dem.

Det er denne mosaik af indtryk, der giver et billede af en side af min far, som jeg vil prøve at gengive, og jeg tror, jeg bedst kan gøre det ved at bringe nogle uddrag af hans erindringer, sammenkædet af mine personlige indtryk fra mit barndomshjem.

Hver dag ved frokostbordet drøftede mine forældre – begge arbejdede som praktiserende læger – formiddagens patienter og tilrettelagde eftermiddagens videre arbejde. Vi børn hørte efter. Jeg mindes ikke, at der nogensinde er blevet pålagt os tavshedspligt om, hvad vi fik at høre. Det lå simpelt hen i luften, at det var rent private ting, der ikke var til at bringe videre. Tit fortalte de begge livfuldt om muntre oplevelser eller vemodigt om de mere dystre. Aldrig var deres praksis en række »tilfælde«, det var medmennesker i mere eller mindre alvorlige situationer. Jeg husker en frokost, hvor far så træt og furet ud. Jeg havde hørt, at han som så ofte havde været ude om natten, og han havde endnu sovet, da jeg gik i skole om morgenen. Nu spurgte jeg, hvordan det var gået den nat. Efter en kort tøven svarede far stille: »Jeg har mistet en gammel ven. Ak, at man dog ikke slår til« ... Kort efter skrev han nekrologen: Gamle Zinglersen.

»Gamle Zinglersen var død. Det var forleden Nat ca. ved 1-2 Tiden, at jeg blev ringet op for endnu en Gang – den sidste – at prøve at

Far på den tid, han nedsatte sig i Buddinge.

hjælpe min gamle Ven i hans haarde Nød. Desværre sejrede Døden denne Gang, og den gamle Mand, han var højt op i Firserne, maatte bøje sig. – Han var ikke nogen almindelig Mand, gamle Zinglersen. Han var et mildt og muntert Menneske, altid glad og meget taknemlig for hver lille Venlighed, han mødte.«

Herpå følger træk fra hans liv og fra fars personlige kontakt med ham. Min far slutter således: »Tak . . . , det var hans sidste Ord, saa gled han ud over Grænsen for al Terapi og bort fra Livets Sorger og

Kurvemager Zinglersen boede på 1. sal i sin svigersøn gartner Holmbergs hus på Buddinge Hovedgade, hvor nu rådhuset ligger.

Glæder. Jeg blev hos ham længe, til alt liv var slukt – saa gik jeg hjem under Augustnattens roligt tindrende Stjernehimmel, lige rolig Aartusinde paa Aartusinde, uden Skygge af Omskiftelse. Nu var han ogsaa rolig, den gamle – hvad nu? Nogle Taarer fra hans Enke og Døtre, nogle Blomster, der visner paa hans Grav, – og han er borte. Hvad er vel et Menneske.«

I dette korte citat ser man noget væsentligt ved fars livsholdning: hans lyriske naturfølelse, hans redebønhed til at give og modtage venskab og hans forhold til liv og død.

For det meste var stemningen i mit barndomshjem fornøjelig, navnlig i mine forældres yngre år, inden far var alt for forslidt af sin store praksis og kampen mod sin egen sygdom.

Far har altid haft et lyst sind og var lykkelig i sit hjem og sit virke. »Det forekommer mig at rumme stor Skønhed hver Gang et Menneske bjerges af Livets Brænding.« Han skriver selv, at han ikke havde sans for humor i den forstand, at han kunne se det komiske ved mange af de lidt naivt opfattede tilfælde, han kom ud for. Det ved jeg ikke, men han »grinede« aldrig af naiviteten. Han kunne le med sine patienter. Et lille eksempel, som morede ham: »Der boede en Haandværksmester et Par Kilometer fra mig. Hans Hustru havde Galdesten, og jeg havde ret ofte været kaldt ud til hende under hendes Anfald, opereres vilde

hun ikke. Jeg havde tilfældigvis aldrig truffet Manden hjemme, han var altid paa Arbejde, naar jeg kom. Saa hændte det, at et Anfald en Nat blev saa heftigt, at Patienten ikke kunde vente til om Morgen, men maatte have sin Indsprøjtning omgaaende. Da jeg kom ind i Soveværelset, laa Ægtemanden i sin Seng ved Siden af Konen, der var jo heller ingen Anledning for ham til at staa op, det skulde jeg jo klare. Men da jeg høfligt bukkende hen imod ham sagde: »Det er maaske Hr. G?« svarede han paa mit maaske lidt malplacerede Spørgsmaal (han var Tysker): »Naj, det er kuns en Logerende«. Den syge lo, det hjalp paa Galdestenen, – dog foretrak hun for en Sikkerheds Skyld alligevel sin Indsprøjtning«.

I det hele taget var far en lattermild mand. Man kunne få ham langt med en spøg. Han fortæller om en mand, der ofte havde »slået« ham for penge under forskellige påskud, men som dog, så vidt det var ham muligt, altid betalte dem tilbage. En dag mødte han op for at få penge til en hest, så han kunne udvide sin forretning som handelsmand. »»Og nu har De altsaa tænkt, at jeg skulde købe Hesten til Dem?« sagde jeg. Han traadte et Skridt frem og rakte den hule Haand hen imod mig: »Har jeg nogensinde snydt Dem for saa meget som een Øre i Kgl. dansk Mønt?« spurgte han. »Naa, nej, ja, det vil sige, De har jo nok en Gang imellem taget mig lidt ved Næsen, men De har gjort det saa morsomt, at det var Pengene værd««. Det endte med, at han fik lånet og gik ud ad døren med udtalelsen: »De er den bedste Mand i hele Verden«. Far kaldte ham sin »ven«, og der herskede virkelig et mærkeligt venskab mellem de to så vidt forskellige mennesker.

Fars venskaber var i det hele taget noget meget karakteristisk for ham. Jeg tror, han havde en gave i den retning, som gik langt ud over det almindelige. I vort hjem kom aldrig gæster af konventionelle grunde. Vor omgangskreds var venner eller kolleger, som mine forældre satte højt. Men ud over den selskabelige kreds havde min far mange venner, som kom i al stilfærdighed for at tale om deres problemer eller interesser. I flæng nævner jeg:

Vedsmand, lederen af Søborg skole. Han kom med en bog under armen og ville have far til at læse den, så de kunne diskutere den, eller han ville låne en bog om et emne, de var kommet i samtale om.

Det var også væsentligt boglige interesser, der fik Vestengaard, skønt meget ældre end mine forældre kaldet »unge Vestengaard«, til at sidde i fars kontor og lytte mere end selv at tale.

Der var tre meget forskellige *brødre Pedersen*. Den ældste, Peter, var stationsmester på Buddinge station, den næste, Thomas, var min højt

Thomas Pedersen, Skoleinspektør i Gladsaxe.

elskede lærer i 1. klasse i Gladsaxe skole. Ham inviterede jeg personligt, uden at spørge hjemme først, med til min 7-års fødselsdag. Mine forældre blev noget forbavsede, da han og hans kone kom til chokolade sammen med børnegæsterne, men accepterede naturligvis med glæde

mine gæster. Den yngste broder, Hans, læste dengang til lærer. Han kom med sine stile til far og drøftede dem. Og så sang han så kønt, at vi altid fik musik i huset, når han var der. Den besøgende, vi børn holdt mest af, var dog nok P. Jørgensen fra Jægerslyst. Jeg husker mine forældres glæde over hans besøg og deres store respekt for hans meninger, fremsat med stille, blid stemme, hvad enten det gjaldt litterære eller samfundsmæssige spørgsmål. Et besøg i hans hjem var en svir, vi blev altid hjerteligt modtaget af hans søde kone, og så var der jo bierne og den dejlige have.

Musik og bøger var væsentlige elementer i vor daglige tilværelse. Far havde et stort bibliotek, der spændte i indhold fra faglitteratur over filosofi til skønlitteratur og lyrik. Han delte gerne sin interesser med andre, således samlede vi i al min barndomstid om aftenen til oplæsning af meget forskelligt. Far var en god oplæser af vers, dramatik og romaner. Jeg husker endog engang, han fik tilsendt en doktordisputats om et etnografisk emne, som optog ham så meget, at han læste den for os fra ende til anden, uden at hverken han eller vi trættes af den.

Her kom fars lattermildhed os også til gode. Man kunne snige sig til endnu et kapitel af bogen ud over sin barnlige sengetid ved en sjov bemærkning. Man kunne også redde sig ud af mangan en knibe ved at få ham til at le. Dog een ting lo han aldrig af: nemlig at man spillede vigtig eller hævdede sig på andres bekostning. Det blev aldrig optaget som en spøg. Far var gammeldags opdraget, havde fra sin barndom været vant til en vis akademikerstolthed og agtelse for titler, og det kunne godt præge ham livet igennem. Disse fordomme kom dog aldrig til at overskygge respekten for hans medmennesker. Nu vil man måske smile, når man ser tilbage på en opdragelse til at overholde »formerne«, til »pæne manerer« o. s. v. I virkeligheden var dette dog kun smøreløsen, så hjulene kunne rulle gnidningsløst, og ikke noget væsentligt.

Dogmatik eller ubøjelighed har aldrig ligget til far, hverken i privatlivet eller i hans praksis. Hovedsagen måtte være »at lindre, at gøre mine Patienter Levetiden saa mild som muligt«. Uden forudfattede meninger tog han stilling i hvert enkelt tilfælde. Jeg kan nævne to eksempler:

»For mange Aar siden brændte et lille Hus her i Nabolaget, og to Smaa-børn indebrændte. Jeg fik det meddelt og fór straks derhen, – Folkene var mine Patienter. Da jeg kom i Nærheden af Brandstedet, saa jeg Moderen til de to indebrændte gaa urolig og forpint frem og tilbage paa Vejen, vridende sine Hænder i stor Smerte. Haaret var faldet ned, men hun ænsede det ikke, hun saa ingen, men talte ustandseligt med sig selv og græd – i Sandhed et Billede paa den største Jammer.

Sprøjtehuset lå midt i Buddinge med Lyngbakkegaard i baggrunden. Først alarmeredes brandtudereren, der derpå ved hjælp af byhornet kaldte mand af huse. Gårdmændene stillede med heste og mandskab, og så gik det i galop til brandstedet. Megen kostbar tid gik tabt, og husene var brandfarlige. Selv om materiellet var velholdt, og man gjorde sit bedste, var katastrofer ikke altid til at undgå.

Skønt jeg endnu slet ikke havde set de to forkullede Lig, skyndte jeg mig dog straks hen til hende og tog hendes Hænder: »De to smaa har intet lidt, de har slet ikke mærket noget til det hele, de er sovnet roligt og fredeligt ind i Døden uden nogen Smerte, det ved jeg, det kunde jeg se paa dem.« – »Aa, Gudskelov Doktor«, sagde hun, og der kom lidt Fred i hendes Ansigt. »Aa, Tak fordi De kom, det var ikke til at holde ud for Smerte – de stakkels smaa Skind. Aa, Tak, nu kan jeg maaske faa Fred, nu behøver jeg jo kun at sørge«.

Det greb mig dybt, – jeg havde længe svært ved at føle mig glad, til Trods for at jeg tydeligt havde mærket, at jeg havde gydt i alt Fald nogen Fred i min stakkels Klientes forpinte Sind, – fraus pia (fromt Bedrag) – men i høj Grad berettiget, ja paakrævet. De fleste er bange for det – jeg ikke, jeg har ofte set et saadant fraus lette Byrden for stakkels pinte Mennesker.«

Og den modsatte beslutning:

»En af mine Klienter fik en smertefuld Mavesygdom. Han var en intelligent Mand, som snart var klar over Sygdommens Natur og efter flere Hospitalsophold tillige over dens Haabløshed, og nu levede han altsaa

under en lindrende Behandling, mens han roligt afventede Begivenhedernes Udvikling. – Og saa en Aften, efter et Anfald, hvor jeg atter var kommet og havde kunnet lindre ham, bad han Familien gaa udenfor, mens han talte lidt med mig . . . Roligt, som om det drejede sig om en helt uvedkommende Person, sagde han: »Tror De, det varer længe endnu, Doktor?«

»Det kan jeg ikke vide noget nærmere om«, svarede jeg.« »De tror altsaa ikke, det er umiddelbart forestaaende?« Nej, det troede jeg ikke. »Nu vil jeg bede Dem om at gøre mig en stor Tjeneste, og jeg vil bede Dem om at love mig det aldeles bestemt, som en Mand lover en Mand noget?« »Og det er?« »Naar jeg nu kommer saa vidt i min Sygdom, at De kan se, at nu er der kun nogle faa Dage tilbage, saa skal De foreslaa mig at tage en lille Tur paa Hospitalet. Jeg vil ikke gerne dø hjemme, det er Synd for mine Børn, at de skal se paa det, det maa helst foregaa paa Hospitalet«. Det var svært for mig at love det, det vilde jo sige, at jeg skulde komme og sige til den Mand, hvis Sjæleliv jeg dog gennem hans heltmodige Adfærd i Lidelsen havde faaet et glimtvis Indblik i, og hvem jeg derfor satte højt og beundrede, at jeg skulde komme og sige til ham: Saa, nu skal De dø. Jeg søgte at forklare ham, at det ikke var sikkert, at jeg kunde stille hans Prognose saa nøjagtigt, at jeg kunde forudsige Dødens Indtræden med blot nogenlunde Nøjagtighed. Han indrømmede dette, men bad mig alligevel om at indlægge ham, naar jeg mente, at nu maatte det i alt Fald snart komme . . . Hans Bøn var saa alvorlig og tillidsfuld, at jeg omsider lovede ham det, han bad om. »Men De skal give mig Haanden derpaa. – Saa, nu er jeg rolig, nu ved jeg, at jeg kan stole paa Dem. God Nat.«

En tre Ugers Tid efter stod jeg atter hos ham, atter havde han stønnet under et heftigt Smerteanfald, og atter var det gaaet i Ro. Han saa paa mig med et spørgende Blik, da Stormen var stillet. Jeg stod lidt »Ja«, sagde jeg, »nu tror jeg, det er rigtigt at forsøge at lægge Dem en lille Tur paa Hospitalet«. »Ja Tak, Doktor. Vil De sørge for det? Tror De, jeg kan komme ind i Dag?« – »Ja, De kommer ind i Dag«. Det var et alvorligt og fast Haandtryk, han gav mig, da han sagde: »Ja, saa Farvel, og Tak for det, De her gør for mig.«

Faa Dage efter døde han – uden Klage. Men han var en Ener – der er ikke mange af hans Slags. Det kan være en stor Kunst at opfatte Menneskene rigtigt. Det kan Lægen sikkert ikke altid.«

Den spanske syges tid var frygtelig herude. Hele familier blev revet bort, trods utrætteligt arbejde af lægerne.

I januar 1919 skrev far en advarsel i Grundejerbladet mod at slække for tidligt på foranstaltningerne mod smittefaren, som man var begyndt på inde i København. Herude rasede den lige voldsomt. Alene 2. juledag 1918 havde han haft 16 nye sygdomsangreb, deriblandt nogle af de aller alvorligste. Han havde, skrev han, på det tidspunkt haft ca. 600 tilfælde af spansk syge i sin praksis.

Vi søskende var næsten isolerede fra vore forældre af hensyn til smittefaren. Vor kære hushjælp, der var ung dengang, sørgede for, at vi levede så normalt som muligt, og hun havde altid et måltid parat til den af vore forældre, der kom hjem og havde stunder til at spise. Dette at være landlæge var jo et heldøgnsarbejde dengang, man måtte stå parat nat og dag. For eksempel havde far i sine yngre år konsultationstid daglig, hverdage 12½–2 og helligdage fra 10 til 11. En veludført gerning fyldte dog altid min far med glæde. Hans lyriske sind følte en lykkelig fred, men »vi bliver trætte og tidligt graa, vi Landlæger«.

Det var lidt af en tilfældighed, der fik far til at beslutte at nedsætte sig i Buddinge. Han blev alvorligt angrebet af lungetuberkulose i sin studentertid og mente derfor, at en landpraksis med dens megen færden i fri luft var hans eneste mulighed for at leve nogle år. Han havde ingen tiltro til at få et langt liv, men »man skal jo bestille noget, mens man venter paa Døden.«

Efter sin embedseksamen rejste han, delvis af hensyn til sit helbred, ud som skibslæge. På vej til Vestindien talte han med skibsofficererne om sine fremtidsplaner, og hovmester Olsen foreslog ham så at nedsætte sig i Buddinge. Han var velkendt der, for mange af hans slægtninge sad på store gårde i egnen og hans ene bror var bagermester. Det var den slægt, der senere tog slægtsnavnet Teglers. Han vidste at man fra grundejernernes side, med gartner Holmberg og tømrermester H. P. Jørgensen i spidsen, søgte at få en læge derud, for der var meget langt til den nærmeste. Man måtte søge helt til Lyngby, Herlev eller Gentofte i sygdomstilfælde, og det tog tid i hestekøretøjernes dage.

Først var far oprigtig talt ikke begejstret for egnen, men det varede ikke længe, før han kom til at holde af den og dens beboere. Han knyttede sig med liv og sjæl både til dens fremtid og fortid. »Thi den, der ikke med nogen Kærlighed kan knytte sig til den Egn, hvor han har sin Livsgerning, den der kun søger egen Storhed og Magt – for ham forbliver en Egn stum, den kan ikke tale til ham med Mindets dæmpede, varme Røst«. Han gik aktivt ind i arbejdet med grundejerforeningen, der blandt andet fik lavet »Anlægget«, en rosenhave med et springvand i midten.

Lægeboligen i Buddinge set fra »Anlægget«. Roserne står i blomst og springvandet springer. Nu er Buddinge Centret lagt på »Anlæggets« plads, og kommunen har administrationsbygning i vort gamle hus.

Som der stod i henvendelsen til sognerådet om sagen »for at det ogsaa for kommende Slægter maatte vidne om Interesse for vort lille Samfunds ydre Trivsel.«

Far havde i sin formandstid nøglen til »Anlægget« og den store T-formede nøgle til springvandet. Jeg mindes ham sommersøndage om formiddagen gå over vejen fra vort hus med mig ved hånden, lukke os ind i den duftende rosenrigdom og lukke op for springvandet; og så hejste Vestengaard sit flag. Det var søndag med manér. De »kommende Slægter« fik nu ikke megen glæde af det. Det er forlængst borte.

Men »forgangne Slægter« da? Ja, for min far var hans »Rødder bagud« en del af selve hans liv, følelsen af at være et led i slægtens kæde gav ham styrke og uddybede hans kærlighed til hans egn og fædreland. Fortiden havde man i kommunen ikke megen interesse for. Fortidsminderne blev ikke agtede som bevaringsværdige, hvis det var upraktisk eller kostbart. Det var en Teglers, der grundlagde en samling, og disse interesser delte han med min far og O. K. Olsen fra Poppelly. De samlede også de enkelte bevaringsværdige ting, de traf på. Dette blev til sammen til en udstilling på Teknisk skole i slutningen af tyverne.

På udstillingen i slutningen af 1920'erne var denne hornlygte, der var fundet af min far, desværre kan jeg ikke få fundstedet eller indskriften opklaret. Den opbevares nu i Pederstrup på Ballerup Museum.

En brandspand fra Buddinge. Den var også på udstillingen og findes nu, som det øvrige materiale på Pederstrup.

Fot.: B. de Linde. 1973.

Far skrev en festkantate til åbningen. Udstillingen blev en succes, men derefter døde aktiviteten hen igen. Man havde ingen steder at anbringe samlingen. Det, der ikke spredtes, kom til Ballerup, hvor det nu findes på egnsmuseet.

Under krigen vakttes interessen for landets forhistorie igen, og i maj 1941 fandt et møde sted for at danne en historisk forening. Far deltog i mødet og skrev varmt om sagen, men han var for træt til at deltage aktivt, da Historisk-topografisk Selskab blev en realitet.

Og dog »naar jeg nu i mine ældre Aar sad i min Have under de Træer, jeg plantede i min Ungdom, saa kunde atter den Bølge af Fryd over Livets Skønhed, som saa tit i min Ungdom slog op om mig, overskylle mig, saa jeg maatte udbryde: »Dejlig er Jorden«.«

Heri mener jeg at se den inderste forklaring på min fars livsmønster, og på at han så let kunne sprede godhed om sig.

Sluttelig vil jeg citere lidt af en erindringsskitse, som er lige karakteristisk for patienten og lægen. Far kaldte den: »Syrentræet«.

Far og mor ved den tid, da sølvbrylluppet nærmede sig.

»Naa, men vi nærmede os vort Sølvbryllup. Vi ønskede at være nogle Dage i Fred i den Anledning og havde averteret i Bladene, at der ingen Konsultation var i en nærmere bestemt Tid.

Nu havde jeg netop i den Tid under Kur en gammel venlig Kone i en lidt bortliggende By. Det var saadan en lille rund Kone med et Par milde Øjne bag Brillerne og en altid venlig Stemme, der hilste mig saa glad og taknemligt, naar jeg kom og saa til hende. Det var blevet til et Besøg hveranden Dag, hun var under offentlig Forsorg, og jeg var hendes Læge i Embeds Medfør, men havde allerede været det i mange Aar, mens hun var yngre og arbejdsdygtig. Jeg vidste, at hun vilde savne mine Besøg i den nævnte Tid, og var ked af det, navnlig da jeg vidste, at hendes Tid ikke var lang, og at vi kunde vente hendes Død i meget nær Fremtid. »Hun aner ikke, hvor syg hun er, og at hun snart skal dø,« sagde jeg til min Kone, og saa kørte jeg over for at forberede hende paa, at der nu kom nogle Dage, hvor hun ikke vilde faa mig at se. Men det kom ikke saa vidt. — Og saa — efter en lille Pavse, hvorunder jeg søgte at forberede mig paa den Skuffelse, jeg vidste, jeg maatte berede hende — klarede hun hele Sagen ved at sige: »Min Datter har læst for mig i Avisen, at De er bortrejst i næste Uge. Og jeg ved ogsaa godt, hvorfor De rejser, det er Deres Sølvbryllup, De skal holde. De kan jo

nok huske, at De paa Deres Bryllupsdag forløste min yngste Datter for hendes lille Dreng. De sagde saa kønt, at De vilde haabe, vi fik Glæde af den lille Dreng. Det gjorde vi. Han er nu 25 Aar og en god og sød Dreng. Men vi tænkte netop paa, hvordan De vilde faa Ro til at holde Sølvbryllup med Deres Børn«. »Ja«, sagde jeg, »det har vi saamænd ogsaa maattet spekulere paa« . . .

»Jeg har tænkt paa«, sagde den gamle, »om De ikke vilde lægge mig ind paa Hospitalet, i alt Fald saa længe, der har man det godt, jeg har jo været der før«.

Jeg følte mig lettet. Hun tog min Haand og saa længe paa mig, længe, længe i Tavshed. Saa sagde hun: »Gud velsigne Dem for alt, De har været for mig, -- gaa nu, gaa nu, og hils Fruen«. Hun vinkede med Haanden, at nu skulle jeg gaa, der blinkede lidt fugtigt i hendes venlige gamle Øjne . . . Jeg var lidt tung om Hjertet, da jeg startede Bilen, -- havde jeg sagt *hende* Tak for det, hun havde været for mig?

Paa Bryllupsdagen kom der en mægtig Urtepotte med et dejligt blomstrende Syrentræ, det maatte have været kostbart, et blomstrende Syrentræ i Januar Maaned, hvor maa hun ikke længe have sparet sine Smaaskillinger sammen for at glæde os med det, og paa Sedlen, som var hængt ved, stod der med rystende Bogstaver »Gud velsigne Dem for det, De har været for mig, hils Fruen« . . . Dagen efter døde hun, den gamle venlige Kone.

Men da Foraaret kom, plantede min Hustru Syrentræet ud i vor Have. Det staar der endnu og bliver kraftigere og kraftigere for hvert Aar. Og hvert Foraar blomstrer det mere og mere frodigt og sender mig en duftende Hilsen fra en kær gammel Kone, som nu allerede i mange Aar har ligget under Mulde.«

Og nu har han selv ligget under mulde i snart 30 år. Min mor flyttede syrentræet op på hans grav på Gladsaxe kirkegård. Det er blevet et stort frodigt træ, der stadig hvert forår sender os sin duftende hilsen.

*Syrentræet på Gladsaxe Kirkegård.
Fot.: K. Lehmann.*

Gladsaxe Kommune i Oldtiden

Et efterladt manuskript om Gladsaxe Kommune i oldtiden overladt Historisk-topografisk Selskab af dr. phil. Therkel Mathiassen i 1966. Numrene i parentes refererer til Nationalmuseets registrering i den efterfølgende artikel af B. J. Steiner. Red.

Området er ikke særligt rigt, hverken på oldtidsmindesmærker eller oldtidsfund; heri står det langt tilbage for nabokommunerne mod øst, Gentofte og Lyngby, der begge har kyststrækninger.

(Nr. 27) At der har færdedes jægere og fiskere her allerede i Fastlandstiden, ses af nogle fund af benspidsler med modhager (lystertænder) og en benspids med flintægge (spydspids), der kom op med gravemaskinen ved udgravningen af bassinerne i Utterslev Mose. En med fine stregmønstre dekoreret kronhjortetak, fundet i den lille Grønnemose, hører antagelig også denne tid til. På den odde, der går ud i Utterslev Mose nordfra lige vest for den store bro ved Hareskovvej kan der opsamles flintaffald som et vidnesbyrd om, at her har der i Stenalderen været en boplads.

I den efterfølgende tid, Køkkenmøddingtiden, har der nok også færdedes jægere i skovene her, vel snarest folk fra bopladserne ved Øresundskysten (Blokbjerg ved Klampenborg, Københavns Frihavn, Frederiksberggade m. fl.), men vi har ingen spor her i kommunen fra denne tid.

Omkring midten af det tredje årtusinde før Kristus trænger en ny kultur ind i landet og breder sig hurtigt antagelig forårsaget af et nyindvandret folk. Det er Yngre Stenalders bondekultur med dens agerbrug, husdyrhold, forbedret håndværk (flintslibning, god keramik) og nye gravskik. De store stengrave, dysserne.

(Nr. 19) Vi har et par sådanne dysser. Lidt syd for Gladsaxe Kirke, på Mørk-højgaards jord, ligger et lille dyssekammer, sat af 4 bæresten, to lange og to korte, der tilsammen danner et gravrum, 1,5 m langt, 1/2 m bredt – ikke større, end at en person i noget sammenbøjet stilling har kunnet ligge der. Dækstenen, der har dækket over graven, er borte, og det samme gælder jordhøjen, der utvivlsomt en gang har omgivet og delvis dækket gravkammerets sidesten, medens dækstenen, overliggeren næppe har været dækket.

(Nr. 18) Ved Skovbrynets station, i udkanten af Hareskoven, findes et andet mindesmærke fra denne tid. Det er en langdysse, der består af en aflang jordhøj, 55 m lang, 8 m bred og 2 m høj. Af de randsten, der antagelig har været stillet langs højens fod, er der kun 6 tilbage, 4 ved den ene og 2 ved den anden langside. Højen indeholder ét dyssekammer, be-

stående af 4 bæresten og en stor dæksten, der, i modsætning til hvad der plejer at være tilfældet, har været jorddækket, idet den ligger 0,85 m under højens overflade. Kammeret udgravedes af Nationalmuseet i 1936, men der fandtes intet spor hverken af skelet eller gravgods.

Ingen af de i Gladsaxe Kommune fundne dysser har således givet oldsager. Et par enkeltfund fra Søborg, Stengården, viser os tidens økse, den tyndnakkede, på alle fire sider slebne elegante flintøkse.

Vi har også fra denne tid et par offerfund. I 1901 fandtes nær randen af Fedtmosen ved Bagsværd 4 tyndnakkede flintøkser, kun den ene sleben, og i 1942 fandtes i mosejord lige syd for Bagsværd Sø tre uslebne tyndnakkede flintøkser. Disse fund er udtryk for den skik, der var vidt udbredt i Oldtiden: At takkes guderne ved at henlægge nogle gode sager til dem i mark eller mose.

(Nr. 20)

Fra den efterfølgende tid, Jættestuetiden, har vi et gravfund omend meget dårligt oplyst. I 1837 indkom der til Oldnordisk Museum nogle oldsager, en tyndnakked flintøkse, en huløkse, en mejsel og et par flintknive, alt fundet i et forstyrret stenkammer på gårdejer Peder Hansens lod i Bagsværd; det nævnes, at der i dette kammer fandtes rester af en pandeskal og et lårben, samt bunden af et lerkar. Om dette kammer har været en dysse eller en jættestue, får vi intet at vide om, men da sagerne er fra Jættestuetid, er det vel sandsynligt, at det her har været det sidste, selv om man også i denne periode af og til benyttede dysser.

Nær kommunens grænse vides der dog at have været en anselig jættestue. Det er Snogedyssen på Snogegårdens jord i Vangede, en dobbelt jættestue, der blev sløffet i 1860erne. Ejeren begyndte ganske vist at køre den bort i 1840, men da tre af hans heste hurtigt efter hinanden døde, turde han ikke fortsætte, og først sønnen havde mod til at genoptage arbejdet, med ovennævnte sørgelige resultat; en montre i Nationalmuseet med nogle flintøkser, mejsler, flækker, lerkarskår m. m. er det eneste, der blev reddet fra Snogedyssen.

Spredte oldsager fra denne tid er der fundet flere af: Tyknakkede flintøkser fra Gladsaxe og Bagsværd Mark, stridsøkser af grønsten med skafthul fra Buddinge og Bagsværd, en flintmejsel fra Buddinge Mark og to lange trekantede pilespidser med skaftunge fra Mørkhøj, som Nationalmuseet modtog fra Kong Frederik 7.s samling efter hans død.

Også fra Stenalderens sidste afsnit, Dolktiden, har vi en del spredt fundne sager: Flintdolke fra Bagsværd, bl. a. en fra Højagerjord (mulig fejltolkning fra ulæs. org. manus. Red.) fra Frederik 7.s samling, og fra Langholmen i Utterslev Mose, en sav fra Bagsværd og en skafthuløkse af grønsten fra Bagsværd.

(Nr. 21)

Sneglehøj (nr. 16) fot. 1962 af E. Amding. De store træer er nu stærkt beskåret og højens sider er vansiret af knallertkørsel.

Der synes dog også at have været en grav fra denne tid: I 1856 skænkede en søn af sognepræst dr. Kalkar i Gladsaxe, Oldnordisk Museum en smuk flintdolk, 20 cm lang, med vel udformet, bagtil udvidet håndgreb, hvis kanter er udhugget i zig zag. Den var sammen med et skelet fundet ved at bortkøre grus fra en høj på Gladsaxe Mark. Der tales ikke om, at denne dolk lå i en stenboks, så muligvis har vi her en af de enkeltgrave uden sten fra Dolktiden, som navnlig i Østsjælland ikke er så sjældne; f. eks. er der fundet en hel række af dem på Tuborg fabrikkens grund i Hellerup.

Bronzealderen er den af Oldtidens perioder, der har efterladt sig de fleste spor i Gladsaxe kommune. Fra Ældre Bronzealder, tiden mellem 1500 og 800 før Kristus, stammer de høje, vi endnu har bevaret og som nu, ligesom de to bevarede dysser, er fredet ved lov.

- (Nr. 10) Smukkeste er den store, velbevarede »Kirsebærhøj« lidt øst for Gladsaxe. Ret anselig er også »Espenhøj«, af hvis sydside der er gravet en del bort, »Garhøj«, hvis nordside er stærkt forgravet og står ret stejl, og den store »Sneglehøj« på Mørkhøjgårds mark ved skellet til Grønnegård; den er noget deformeret af en snelegang, der rundt om den fører

til toppen. En noget mindre høj med noget ujævn overflade ligger lidt nordvest for Gladsaxe Skole. (Nr. 11)

Men der har været mange flere bronzealderhøje i kommunen. I hvert fald 9 har man oplysninger om:

Ved Gammelmosevej, lidt nordvest for Stengårdens holdeplads, lå »Hyrdehøj«, en 2½ m høj høj, der blev udgravet af Nationalmuseet i 1893, idet den skulle ombygges til kikkertstation som et led i Københavns Befæstning. Der fandtes i den rester af 4 bronzealdergrave: I midten, under en stor stendynge, en grav med skeletrester og trærester af kisten, men ingen oldsager. I den sydvestlige del af stendyngen fandtes skeletspor og en bælteplade fra Ældre Bronzealders senere del; øjensynlig en kvindegrav. I den nordøstlige del af stendyngen fandtes der en endedup til et drikkehorn, og i mulden udenfor et skelet og trærester. Endelig lå i højens sydvestkant en urne med brændte ben og en rægekniv, alt fra Yngre Bronzealder. (Nr. 3)

»Tinghøj« lå hvor Tinghøjbatteriet (fjernsynsmasten) ligger nu. Den blev udgravet 1888 og viste sig at indeholde en grav fra Ældre Bronzealder, men uden oldsager. (Nr. 13)

På Stengårdens jord nær grænsen til Lyngby lå resterne af en overpløjet høj, der blev helt sløjftet i 1842. Heri fandtes der en ret rig kvindegrav fra Ældre Bronzealder med en stor bælteplade, 7 små smykkeplader (»tutuli«), en halskrave, 2 spiralarmsringe, et par knapper og en kam, alt af bronze; der var spor af den egekiste, hvori liget har ligget. Fundet erhvervedes af kronprinsen, den senere Frederik 7., der skænkede det til Oldnordisk Museum. (Nr. 6)

På Haraldslunds jord, lidt sydvest for gården, lå en høj, der sløjfedes i 1850. Under en stendynge i højens midte lå et brudstykke af en bælteplade, nogle stumper af en halskrave, en armring, et par knapper, en syl og et brudstykke af en sav, alt af bronze. Øjensynlig drejer det sig om en kvindegrav. De to sidste stykker er dog muligvis fra en senere urnegrav. (Nr. 2)

»Rævehøj« på Mars Allé i Søborg, sløjfedes 1941; højen var på dette tidspunkt noget ødelagt, blandt andet var toppen af højen gravet af og lagt ud til siderne, så der var dannet et stort plateau. Udgravningen, der foretoges af Nationalmuseet, afdækkede i højens midte en lille, aflang dyng af håndstore sten, hvori der lå en klump brændte ben, hvor imellem der lå de stærkt opløste rester af en kniv og en armring af bronze. Fundet stammer fra den Ældre Bronzealders sidste afsnit, da man var begyndt at brænde ligene, men endnu byggede store høje. (Nr. 15)

»Maglehøj« og »Haslehøj« lå på Gladsaxegårds jorder, henholdsvis ved vejene Hvedemarken og Rugmarken, begge ø.s.ø. for »Espehøj«. (Nr. 8 og 9)

Andre høje lå nord for Søgård, nær Vibevangen og ved Kagsåvej ved moseranden.

(Nr. 17) Antagelig har der også ligget en høj ved vejen Toppen på Grønnemosegård, idet der i en have her i 1927 blev fundet en grav fra Ældre Bronzealder med en spydspids, dolk og bæltekrug af bronze og en itu-brudt bøjlenål af guld.

(Nr. 29) I en have i Bagsværd lige øst for Højgård er der fundet et par brudstykker af en sværdklinge og en dobbeltknep af bronze, antagelig også fra resterne af en bronzealders grav.

Ved Bagsværd er fundet en større sten, hvori findes nogle af de gådefulde skålformede fordybninger, der blev indgnedet i Yngre Stenalder eller Bronzealder, og som tydes som sol eller frugtbarhedssymboler.

Jernalderen er her, som de fleste steder på Sjælland, ret sparsomt repræsenteret. Der bygges ikke – eller kun ret sjældent – høje i denne periode, idet gravene oftest ligger under flad mark, enten, som i den ældste del af perioden, som urnegrav eller brandpletter, eller som ret dybtliggende skeletgrave, der kun kommer frem ved grusgravning, dræning eller vej anlæg og grundudgravning. Oldsager er oftest lidet iøjnefaldende, mest kun lerkarskår eller stærkt forvitrede jernsager.

Vi har dog fra Gladsaxe kommune fire grave fra Jernalderen, alle fra Yngre Romersk Tid, den periode der også kaldes Folkevandringstiden (200–400 efter Kristus):

(Nr. 30) Da Slangerupbanen blev anlagt i 1905 fremkom der i en gennemskæring nordøst for Højgården ved Bagsværd en grav, der indeholdt nogle skeletdele, en stor hagekorsformet smykkenål af bronze belagt med forgyldt sølv (Selskabets bomærke. Red.), og to små, smukt dekorerede lerkar.

(Nr. 25) I 1943 fremkom der ved anlægget af Ringvejen på Grønnegårds jord øst for Præstebro en grav med skeletrester og to små lerkar.

(Nr. 23) I Vadgårdens grusgrav fandtes i 1918 en grav med en tynd gulfingerring og lidt bronzebeslag.

(Nr. 22) Lige syd for »Kirsebærhøj« fandtes i 1922 en grav, der kun indeholdt en lille, énægget jernkniv.

(Nr. 26) Af mere ubestemt alder er nogle lerkarskår og en svær trækrog, fundne ved gravning af en brønd på Haspegårdens jord, og en udhulet egetræs-

(Nr. 5) båd fra Smørmosen eller Tipperup Mose, som den også kaldtes i ældre tid.

Et af de smukkeste fund fra egnen er en 14 cm lang smykkenål af bronze med spor efter forgyldning, rigt prydet med dyreornamentik, et stykke, der stammer fra den efterfølgende Germanske Jernalder, perioden

400–800 efter Kristus. Den blev fundet af en tjenestekarl, Johan Nielsen, ved tørveskæring i hans husbonds, sognefoged Cadovius' mose i Mørkhøj. Cadovius' ejendom var vist nok Enghavegård, og mosen har antagelig været Gyngemosen, der nu er inddraget i det store parkanlæg omkring Utterslev Mose.

Vikingetiden, vor oldtids slutningsesprit, har ikke efterladt sig spor her i kommunen.

Udgravning af høj n. v. for Gladsaxe Skole, 1955. (nr. 11). Nat. Mus. fot.

Oldtids- og andre fund i Gladsaxe Kommune

Af B. J. Steiner

Medfølgende oversigt og kort over oldtidsfund og andre ting af interesse, der er fundet i Gladsaxe Kommune og til dato registreret, viser hvad Nationalmuseet og private har fundet og givet oplysning om.

Kommunen er jo snart helt udbygget, men dog sker det, at der rodes i jorden af en eller anden grund, f. eks. at gamle villaer nedrives, og større boligblokke bygges, veje anlægges eller udvides, så der graves i jorden med bulldozer eller gravkøer, der desværre – efter en oldtidsfundssøgers mening – går alt for hurtigt og voldsomt til værks, men det hænder dog, at det kan betale sig lige at standse op et øjeblik og om muligt at få lov til at se på jorddyngerne eller i hullerne.

Har man formodning om, at noget interessant er ved at blive afdækket, prøv da at gøre gravmesteren opmærksom på tingen – hvis han ikke allerede er blevet det – så der tages lidt lempeligere fat med gravningen.

Skulle der vise sig noget mærkeligt, der overstiger ens forståelse, prøv da at få standset gravningen på det sted og underret Nationalmuseet.

Hvis man er villaejer, kan man måske på sin egen grund finde noget fra oldtiden, dog kræver det lidt gravearbejde, men for tiden er det jo moderne, med alt hvad der vedrører kondi, og motion behøver ikke at foretages på de af kommune eller private anlagte stier, hvor der motioneres i pæne farvede træningsdragter, men kan foregå i ens egen have og i ens gamle arbejdstøj.

Hvis en grundejer på det medfølgende oversigtskort kan se, at der i nærheden af hans grund er fundet f. eks. en skubbekværn, kan han gå ud fra, at der har været oldtidsbeboelse i nærheden. Kan han se, der er gjort fund, der tyder på menneskers ophold eller færden på stedet i oldtiden, så kan det måske betale sig at grave lidt længere ned i sin egen jord, end han plejer at gøre ved efterårsgravningen, det kunne jo være, heldet var med ham.

Der kan være lidt forskel på, hvor langt der er ned til råjorden – der kan jo være fyldt jord på arealet – men er råjordens dybde konstateret, graves der ned til denne eller gerne mere. Begynd med et lille område, gerne forskellige steder, det kunne jo være et af stederne, at heldet var med den gravende, så han fandt noget – om det så blot var et flintafslag, der blev fundet, var det dog som en hilsen fra længst

forsvundne forfædre, og det er en mærkelig fornemmelse at stå med sådan et fund i hånden.

Man kan også komme nemmere til at finde noget, hvis man på sine ture i skov og mark bruger sine øjne. Se i skovbunden hvor der er slæbt træstammer ud til vejen, og jorden er rodet op, eller i væltede træers rodhuller, se også på markerne når de er pløjede og harvede, og regnen har vasket stenene rene.

Jeg har selv fundet flintafslag i muldvarpeskud på Bøgebjerg Ås bag Høje Gladsaxe og også mellem beplantningen omkring Bøgebjergkullet.

Eventuelle fundne tings findested og art er Historisk-topografisk Selskab interesseret i at få underretning om.

Metalgenstande samt sjældne ting er Danefæ, der skal afleveres til Nationalmuseet, andre ting er privat ejendom, men modtages med glæde af foreningen til opbevaring og registrering, det kunne jo være, at kommunen engang fik – om ikke et museum – så dog en lokalhistorisk samling, hvor man kunne bese, hvad der er fundet i vor kommune.

Foreningen håber, at denne artikel vil fremme interessen for at finde flere oldsager og måske få læseren – eller læserens venner og bekendte – til at meddele foreningen deres fund.

Kortet er udarbejdet således, at senere tilkommende fund kan blive indtegnet på dette, derfor kortets spredte nummerering af fundene.

Der bringes hermed en tak til meddelerne af de fund, der omtales i denne oversigt.

Nationalmuseets registreringer af oldsager.

Mærket med × på kortet.

1. Sløjfet høj, hvorfra 1837 indsendtes som fundet i et forstyrret gravkammer, ved rester af ubrændte lig: 1 flad stenkile, 1 hulmejsel, 1 smalmejsel, 1 flintkniv og fragmenter af do., fragmenter af lerkar. Museets nr. 4397–4401.
2. Sløjfet en høj. I denne fandtes og indsendtes 1850 brudstykker af et diadem og en bælteplade. Fundet i toppen af højen. 1 håndledsring, 1 tutulus (små runde sølvsmykker), 1 dobbeltknap, 1 segl, brudstykker af en sav, endvidere som fundet i højfylden 1 lansespids af flint. Nr. 11391–97.
3. En rund høj, oprindeligt omtrent 15 m i tværmål, 2½ m høj. Af højen, der er indrettet som led i Københavns Befæstning, synes en del mod nordvest at være urørt. Højen undersøgtes 1893 af Bahnsen og Blinkenberg. Der var tre grave, hvori fandtes lerkar med brændte ben, tutulus, ragekniv, spids af et drikkehorn. Nr. B 5280–83.

- NB. Efter meddelelse af inspektør Blinkenberg, var højen dengang undersøgelsen fandt sted, for en stor del udjævnet. Den må derfor senere være opført på ny, og det er derfor tvivlsomt om den oprindelig har haft de mål, som ovenfor er angivet. Højen er sløjfet 1937.
4. En rund høj er sløjfet for over 30 år siden, tomten er endnu kendelig.
  5. I den østlige del af Tibberup Mose er fundet en egetræs båd, dannet af en udhulet stamme. Indgået til museet 1886. I den vestlige del af Tibberup Mose, Herlev Sogn, er ligeledes fundet en båd. Nr. C 5769a.
  6. En høj sløjfet. Fra denne høj må det fund være, som 1842 af kronprinsen (Fred. VII) som gave indsendtes som fundet i en høj ved Buddinge. Det bestod af fragmenter af en stor bælteplade, rund bronzeknap med spids, 6 tutuli, fragmenter af en flad skive, 1 bronzeknap med tværstang, fragmenter af et diadem, benkam med gennembrudt arbejde, fragmenter af træ. Nr. 6632-42.
  7. En rund høj, 19 m i tværmål, 4 m høj, ca. $\frac{1}{4}$ del mod syd afgravet. 1937 fredet. Nr. 305/1931.
  8. En høj, Maglehøj, sløjfet.
  9. En høj, Haslehøj, sløjfet.
  10. En rund høj, Kirsebærhøj, 19 m i tværmål, 3,20 m høj. 1937 fredet.
  11. En rund høj, 12 m i tværmål, 3 m høj. En del afgravet mod nord og øst. Overfladen ujævn. Udgravet – helt sløjfet – 1955. Mange grave fra sten-, bronze- og jernalder. Nr. A 44703a-b-c-d og 44704-5, B 14533-48.
  12. En mindre høj har ligget, hvor der nu er grusgrav.
  13. En rund høj, »Tinghøj«, sløjfet ved anlæg af befæstningerne. Undersøgt af direktør S. Müller. Der fandtes en bronzealdersgrav, men ingen oldsager.
  14. En rund høj, »Garhøj«, 18 m i tværmål, 3,20 m høj. Næsten det halve af højen mod nord afgravet. Fredlyst 1934. Nr. 145/43.
  15. En rund høj, »Rævehøj«, stor flad top, 12 m i tværmål, stejle, stærkt udjævnede sider, mange ujævnheder, 2 m høj. Fund fra ældre bronzealder. Udgravet og sløjfet 1941. Nr. 270/41, B 13423-25.
  16. En rund høj, »Sneglehøj«, ca. 25 m i tværmål, 5 m høj. En del ødelagt ved afgravningen og anlæg af en bred gang rundt om højens midte. Toppen urørt, tildels bevokset med store træer. 1937: Lille ny gravning i vest. Fredet.
  17. På toppen af banken, der hæver sig nord for Utterslev Mose, traf man juni 1927 på en stensat grav i en villahave, Toppen nr. 10,

Dyssen på Mørkhøjgårds jord (nr. 19) fot. 1936 af E. Amding. I dag er bevoksningen fjernet og omgivelserne er bragt i orden.

- Grønnemosegd. matr. nr. 4 fd. af Buddinge, Søborggård Sogn. Den indeholdt en guldnål, en guldspræltråd, bronzedolk og forskellige bronzesager fra 4. tidsgruppe. Danefæ. 5/27, 6/27 nr. 364/27 og B 11946-49.
18. I Store Hareskov, afd. 164, findes umiddelbart ved stationen Skovbrynet en langdysse i NV-SØ. Jordhøjningen, der er velbevaret, er 55 m lang, 8 m bred og 2 m høj. I den nordøstre langside er 4+1 væltet mindre randsten bevarede, i den sydvestre 2,18 m fra SØ enden findes et kammer, hvis dæksten ligger 0,85 m under højens niveau. Dette består af 4 bæresten og 1 dæksten og er orienteret i NV-SØ. Indvendigt er det 1,55 m langt, 0,55 m bredt (foroven) og 1,05 m dybt. Kammeret er frigravet og MS opsat. Se nr. 611/36.
  19. På Mørkhøjgårds jord, matr. nr. 14 a af Gladsaxe, findes et fritstående dyssekammer uden overligger, dannet af 4 lige høje bæresten, der danner et aflangt kammer, ca. 1,5×0,5 m i Ø-V, ca. 0,5 m højt. Fredet. 575/36. Bronzealderurne fundet 1970.
  20. Bagsværd matr. nr. 8 i. Votivfund af tre flintøkser. Se 521/41.
  21. Ved gennemgravningen af den nye sti gennem nordenden af Langholmen i Søborg Mose i 1939 fandtes et brudstykke af et stort dolkblad af flint. Arealet tilhører nu Københavns Kommune.
  22. 8 m syd for Kirsebærhøj, jernalder grav. C 19098.
  23. Vadgårdens grusgrav. Jernalder grav. C 17371 1/18. Matr. nr. 16 a. Jfr. beretning af Thomsen 1918.
  24. Langholmen i Utterslev Mose. På den sydlige skråning mod mosen findes en lille boplads fra stenalderen. Arealet tilhører nu Københavns Kommune. Nr. A 38978.
  25. Grønnegård. Grav fra folkevandringstid. Nr. 364/43, C 24786-88.
  26. Haspegård. Fund af tildannet træstykke og lerkarskår. C 18319-20.
  27. Grønnemosen. Fundsted for ornamenteret hjortetak. A 31277.
  28. Andersen Nexø Vej. Fundsted for guldbelagt bronzebøsning eller lignende fra jernalderen. 15/38.
  29. Bagsværd. Fund af bronzealders sager. B 13514-16.
  30. Bagsværd. Matr. nr. 6, Højgård. Ved Slangerupbanens anlæg 1905 fandtes kv.grav fra folkevandringstid. C 12920-22 og 1/05.
  31. Bagsværd. Ullasvej 13. Findested for yngre stenalders grav. A 40318.
  32. Lundegård. Halvdelen af halvmåneformet flintsegl.
  33. Sten med skålformede fordybninger, Aldershvile Slotspark.
  34. Søgård. Skubbekværn. 799/51.
  35. Søborg. Moseskrænten 55, findested for fragment af tyknakket flintøkse. Nr. 44188, 470/41.

36. Torvegården. Fund af yngre stenalderes redskaber, formentlig boplads. 990/56.
37. Lundegårds SV.hjørne, ved mosen. Dolktids boplads. Od af flintdolk og forarbejde af do. Trekant pilespids, slank, ufærdigt segl, 1 stor skiveskraber, 1 lille do., 1 flækkesav, 2 spånskrabere, nogle afslag.
38. Gyngemosen. Dolktids boplads. Brudstykke af flintdolk, 1 skaftskrabere, 6 skiveskrabere, 1 spånskraber, 1 knude benyttet som slagsten, 1 lille bor, nogle afslag.
39. Mørkhøj. 2 spånskrabere, nogle knuder og afslag.
40. Fund af skubbekværn. Nr. 1111/57.
41. Gladsaxe. Jernalderes kværnsten. 1116/57, C 27508.
42. Smørmose. Findested for flintaffald. Nr. 1187/57.
43. Lundegårds mark. Yngre stenalderes boplads. Nr. 905/58.
44. Vestlige ende af Solnavej. Gruber fra førromersk jernalder m. m. Nr. 1111/57, C 27502-07.
45. Gyngemosen. Tyndnakkede flintøkse. Nr. A 45305.
46. Mørkhøj. Findested for 3 tyndnakkede økser, 1 tværpil, skiveskraber og flækker. Nr. 625/62, A 49192-49201.
47. Fund af 5 nedgravede, stenfyldte brandgruber (ildsteder) uden daterede fund. Nr. 623/67.

Fredningsværdige mindesmærker i Gladsaxe Sogn.

7. Espenhøj, 19×4 m mod syd stejlt afgravet, i toppen overfladiske huller.
10. Kirsebærhøj, 23×3,75 m velbevaret med lidt beplantning (bl. a. 3 graner).
Nr. 7 og 10. Jfr. nævnets kendelse af 30/9 1937 og brevveksling juni 1940.
Ad nr. 10, Kirsebærhøj. Ved undersøgelsen af en syd for højen beliggende jernalderes grav besås højen. Diam. Ø-V 23 m. Højde fra S. 3,75 m. Højfoden mod S. er blevet lidt beskåret af plov, i den sydøstre side omtrent midt mellem top og fod havde ejeren gravet et lille hul, ca. 1 m i kvadrat. Dets dybde kunne ikke ses, da det var fyldt med blade ca. 0,50 m. I den sydvestre side var en rævegang, og i toppen havde ejeren gravet nogle noget over håndstore sten op, som muligvis kan hidrøre fra en grav. I øvrigt havde disse småbrud ikke skadet dens udseende, og højen, der ligger meget højt og er bevokset med tæt krat af vilde kirsebærtræer, er utvivlsomt værdig til fredlysnings, hvad ejeren, bankrevisor Bøeg-Hansen, dog for tiden ikke syntes meget tilbøjelig til.

18. I Store Hareskov, langdysse, højen 55×8 m, 2 m høj. Randsten i NØ: 4+1 væltet, SV: 2. Kammer af 4 bæresten og dæksten. MS.
11. Høj, 12×3 m. Siderne noget afgravet i N. og S. og overfladen noget hullet. MP. Efter nævnets kendelse fredet i 5 m omkreds, 442/54. (5 er senere rettet til 2 i kart. uden forklaring). Frigivet 11/12 1954. 791/54.
16. Sneglehøj, 25×5 m, siderne stejlt afgravede, navnlig mod nord, lille nyt hul i vestsiden. Bevokset med høje træer. 112/38. Efter nævnets kendelse fredet i 10 m omkreds. 442/54.
19. Fritstående dyssekammer, dannet af 4 bæresten, der danner et aflangt kammer, $1,05 \times 0,5$ m. 112/38. Efter nævnets kendelse fredet i 10 m omkreds. 442/54. Ad 16 og 19, MP. Ejer og nævn meddelt og mindet beset af nævn.
15. Rævehøj, 16×2 m med stor flad topflade og stejle, ret ujævne og afgravede sider. Bevokset med tjørn. MP. Udgravet og sløjfet 1941. 270/41.
14. En høj, Garhøj, $3,25 \times 18$ m, stærkt afgravet mod nord. 145/43. Fredlyst af: Søborg grundejerforening og Grønnemosegård grundejerforening.

Oldtids- og andre fund gjort af private.

Mærket med • på kortet.

Skovløber Werther, Sandskredshus.

1. Svensk hestesko (1657–1660).	16. Flækkeskraber.
2. Stikkel.	17. Skiveskraber.
3. Flække.	18. Flække.
4. Bor.	19. Flække.
5. Flække.	20. Lille flække.
6. Skiveskraber.	21. Slibesten.
7. Flække.	22. Pilespids.
8. Flækkeblok.	23. Flækker.
9. Stor økse.	24. Flækker.
10. Slebet spydspids.	25. Flækker.
11. Del af økse.	26. Flækker.
12. Flække.	27. Slibesten.
13. Flække.	28. Kærneøkse.
14. Flække.	29. Regnepenninge.
15. Skraber.	

Erik Gram-Hanssen.

47. 1 sleben tyknakket flintøkse.
48. Lille tyknakket flintøkse.
- 48a. 1 sleben tyndnakket flintøkse.

P. Weymann.

49. Pilespids, dolktid, fundet ved udgravningen til Kagsåkollegiet.

Lærer Johan Kristensen, Vadgård Skole.

50. Trekantet pilespids, skrabere og brudstykker af redskaber. Yngre stenalder.
51. 52. 53. Primitive pilespidser, stikler, skrabere. Yngre stenalder.
54. Ud for Dehns vaskeri en dyng af dækket (1958 el. 59 af en gravemester ved brug af gravko), hovedstore sten, 6 skridt bred, 12 skridt lang, orienteret Ø-V. ca. 2 m høj, af form som et hustag og med flad ryg. Afbrændt materiale lå mellem stenene. Der blev fundet potteskår og mod V. en lille sort flint, rått økseformet. Therkel Mathiassen blev underrettet. Formodentlig keltisk jernalder. Stenmaterialet er nu henlagt i den vestre skråning som opfyld ved via-duk under motorvej ved Stengårds Allé.
55. 1 tyknakket økse, 1 seglkniv og stikler i gammel mosemuld. Yngre stenalder. Endvidere 5 stk. rått tilhuggede flint, ca. 1½ m nede i smeltevandsler.
56. En kværnsten med håndsten. Deponeret af Nationalmuseet på Vadgård Skole. (Anbragt ved hjælp af bygningsarbejdere). En dejgæltsten, rått økseformet (kvarsit), opbevares af finderens. På stedet sås spor af et langhus, antagelig yngre stenalder.
57. Bålkran liggende under ca. 1 m mosemuld på strandsand. Stumper af rensdyrtak eller hjortetak fundet ved siden heraf mod vest. Tidsalder ikke bestemt, men formodentlig tidlig jægerkultur.
58. Hustomt fra førromersk jernalder, fundet ved varmekanaludgravning. 55, 56, 57, 58 er anmeldt og beset af mus.insp. Norling Christensen.
59. Ud for Posthus samt naboforretninger under nuværende parkeringsplads. 2 store flade sten, vist nok ikke dækket til. Tidsbestemt men kan være sten i forbindelse med tingvirksomhed.
60. Ved vejudvidelse, i udkanten af frugtplantagen »Osborne«, flere brandgrave som i nr. 44. Nationalmuseets registrering.
61. Gråhvid kalksten med 2 fodspor indhugget, ca. 1 ton stor, nedvæltet ved jordarbejde.

62. 2 søgegrøfter henholdsvis anlagt nord for Bøgebjerghullet og syd for. Udgravet af 3 real Vadgård skole og Johan Kristensen. Bålrester samt spåner og nogle få skrabere. Ifølge folkelig overlevering antages der at ligge en offersten på bunden af Bøgebjerghullet. Endnu ikke undersøgt.
63. Dreng fra Vadbro fandt et økseoffer, i alt 4 stk., men slog dem i stykker. En stump af en tyknakket økse er i behold.
Se nr. 44 Nationalmuseets registrering. Udgravet 1957 af 5 c Vadgård Skole sammen med Johan Kristensen. Fundet deponeret på Nationalmuseet, som sendte vejledere. Skolen modtog i bytte en repræsentativ lille samling fra alle tidsaldre.

*Gladsaxe Kirkegård, inspektør K. Larsen
og formand Jensen.*

64. 1 mønt, Sechsling 1787.
65. Flækker, på den store plæne ved krematoriet.
66. Pilespids.
67. Bålpladser (Svenskekrigen?). Runde stenbelægninger med tykt trækulslag.

*Skolebotanisk Have, faginspektør B. Egholm.
Fundet forskellige steder i haven af gartnere.*

68. 1 tyndnakket uslebet økse, 23 cm, gul flint.
1 dolk, 12 cm, håndtag i side og ryg, fint behugget, bladet kort.
1 lakstempel med indgraveret PPS.
1 kaneklokke til seletøj.
1 spunshane.

Andre sløffede høje, der ikke er nævnt i foranstående.

69. Tinrehøj eller Tinderhøj.
70. Kieldshøj.
71. 2 høje uden navn.
Stedet, hvor de har ligget, er angivet med o på kortet.

Andre oplysninger om fund, der ikke er angivet på kortet.

I prof. P. V. Glob's bog *Helleristninger i Danmark* (1969) findes på siderne 253 og 254 oplysninger om flere sten med skålgruber fundet i kommunen.

Blandt andet nævnes én, der skulle sidde i Buddinge Skoles stendige ud mod ringvejen. Det er en stor naturformet sten, 1,1 m bred, ca. 0,5 m tyk og 0,75 m over jorden, den har på den synlige side ca. 20 skålgruber.

Endvidere er i en artikel i vejviseren for Gladsaxe Kommune 1930, 18. årgang, side 64, angivet som fundet i kommunen følgende:

Stenalderen.

To stenøkser (Bagsværd).
Fem flintsager (fra ødelagt jættestue).
En stenkile (Gladsaxe).
Tre spydspidser og to økser af flint
(fra forskellige steder ved Bagsværd).
To flintøkser (mergelgrav ved Stengården).
En flintdolk (en høj i Gladsaxe).
Tre flintpilespidser (forskellige steder i Mørkhøj).
En spydspids af flint (Højgård).
En flintmejsel (Buddinge mark).
En stridsøkse af sten (Bagsværd mose).
En do. (Bagsværd).
En do. (Buddinge).
Votivfund bestående af fire flintøkser (Fedtmosen).

Jernalderen.

En sølvbelagt bøjlenål og to lerkar (Højgård).
En lille kvindefigur af hvalrostand (Bakkedraget 39).
En guldfingerring og bronzebeslag (grusgrav i Buddinge).
En bøjlenål (mose ved Mørkhøj).
En broncering $2\frac{5}{6}$ " i diameter (en eng tæt ved en mose i Buddinge).
Et vinkelbøjet træredskab samt lerkarskår (Haspegården).

Alt indlemmet i Dansk Folkemuseums danske samling.

Fru Dahl, datter af propr. Kristensen, Mørkhøjgård, har afleveret det, der er fundet på denne gårds marker, men det er af forskellige grunde ikke kommet med i denne oversigt. Foreningen håber, oversigten senere kan suppleres med disse fund.

Hvor blev Fanen af?

En mystisk historie.

Af E. Sten Vestergaard.

Engang i 1950 skulle en kasse med feriekoloniernes sager anbringes på et sikkert sted, og jeg stillede derfor en stige op til en loftslem på Søborg skole. Loftet var tomt, men henne i en krog lå en gammel voksdugsrulle, som vakte min nysgerrighed. Ved nærmere eftersyn viste det sig, at voksdugen indeholdt en skolefane med påmaling: BUDDINGE SKOLE 1905.

En undersøgelse viste, at ingen anede fanens eksistens, eller hvordan den kunne være havnet på Søborg skoles loft.

Da Buddinge skole blev bygget 1955, førte jeg fanen med dertil, og tilfældigt hørte jeg, at lærerinden fra den gamle Buddinge skole, frk. Caroline Hansen, levede endnu. Hun var over 90 år og boede på et hvilehjem på Frederiksberg. Jeg opsøgte hende dér og tog fanen med. Hun var efter sin alder meget åndsfrisk, og ved synet af fanen fik hun tårer i øjnene, slog hænderne sammen og udbød: Nej, – er den dér!?

Artiklens forfatter med fanen ud for den gamle Buddinge Skole, nuværende Teknisk Forvaltning. Fot. E. Starup Knudsen. 1973.

Og så fortalte Caroline Hansen:

Buddinge skole (nuværende Teknisk forvaltning) blev indviet i november 1901. Vedsmand var eneste lærer det første år, men 1. dec. 1902 blev frk. Hansen ansat ved skolen. I den første tid hentede hun til fods sin løn hos en sagfører i Lyngby, som førte Gladsaxe kommunes regnskaber. Senere blev Plesner sekretær for kommunen. Proprietær Kjær var sognerådsformand, og i Gladsaxe var Vestergaard Nielsen førstelærer.

Fanen blev skænket skolen af en forældrereds i 1905, og landsby-maleren malede: BUDDINGE SKOLE på den. Samme år foretog Gladsaxe skole og Buddinge skole en fælles skovtur til Sorø, hvor frk. Hansen fotograferede (!) begge skolers elever samlede under fanen foran Holbergs statue. Det ville have været dejligt, om vi havde haft dette billede. Caroline Hansen ledte efter det, men desværre forgæves.

Videre fortalte frk. Hansen: Vedsmand var »en radikaler«. Den måde, Caroline Hansen sagde det på, viste tydeligt, at det (i 1905!) var noget slemt noget. Han frabad sig en flagstang ved skolen, så han »kunne blive fri for at demonstrere«, som han sagde. Han var ikke særlig begejstret for fanen!

Da skolen året efter igen skulle i skoven, foreslog Caroline Hansen, at de atter skulle have fanen med, men den var sporløst forsvundet, og Vedsmand kunne »desværre« ikke finde den. Det fremgik tydeligt af fortællingen, at frk. Hansen havde »radikalere« stærkt mistænkt!

Søborg skole blev bygget 1908, og elever og lærere blev flyttet dertil. Der var dog indtil o. 1920 forskoleklasser i Buddinge. Samtidig var der kommunekontor, men derefter blev hele bygningen kommunekontor.

Såvidt Caroline Hansen! Gåden, hvordan fanen var havnet på Søborgs skoleloft, kunne frk. Hansen ikke hjælpe med at løse. Men nu er den endelig trukket frem af sin lange tønnerosesøvn, og takket være Caroline Hansen ved vi meget mere om den, end da den blev fundet i en støvet krog på skoleloftet.

PERSONALIA

Holbøll, Carl Theodor, f. 23. februar 1899. Student Ordrup gymnasium 1917. Cand. jur. 1924. Fra 1925 tjenestegørende i forskellige ministerier, og fra 1940 til 1969 kontorchef i landbrugsministeriet. Formand for Ministerialforeningen 1941-44 og for forskellige ministerielle udvalg og nævn. Medlem af bestyrelsen for Gladsaxe Kommunes historisk-topografiske Selskab siden 1969. Forfatter af adskillige faglige og historiske artikler og af bøgerne »Tre Generationer af Slægten Holbøll« (1955) og »Dronning Margrete« (1968). Adr. Helmsvej 5, Bagsværd.

Linde, Karen de, f. Schlanbusch. Født i Lægeboligen i Buddinge 3. december 1913. Student fra Lyngby Statsskole 1931. Gift med nuværende speciallæge i psykiatri Bengt de Linde 1936. Cand. jur. 1937. Medlem af bestyrelsen for Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune siden 1970. Bolig: Bagsværdvej 251, 2880 Bagsværd.

Schlanbusch, Johannes Ludvig, født d. 18. november 1873 i Gjerrild. Søn af dommerfuldmægtig, godsforvalter på Benzon, Maricus Laurids Schlanbusch og hustru Andrea, født Nielsen. Cand. pharm., senere læge. Nedsat i Buddinge oktober 1905. Gift 19. januar 1906 med læge Karen Marie Hansen, født i Aså 1876 31. december. Datter af købmand C. C. Hansen og hustru Junia, født Christiansen, Kommunalæge. Medlem af Hygiejne-Kommissionen. R. af Dbr. Ud gav flere bøger om almene emner og erfaringer som læge. Død 21. februar 1944.

Mathiassen, Therkel, f. 5. september 1892, død 14. marts 1967. Dr. phil. 1927. Insp. N.M. 1933. Overinsp. 1941-62. Medl. af bestyrelsen i Hist.-top. Selskab for Gladsaxe Kommune 1942.

Steiner, Børge Johannes, f. 21. februar 1909. Topografelev ved Geodætisk Institut 1930. Overfaktor 1958. Pensioneret 1971. Adr.: Marienborg Allé 103, 2860 Søborg.

Vestergård, E. Sten, f. 24. marts 1907 i Tulstrup v. Ry. Lærer i Esbjerg 1929-40, Gladsaxe 1940-73. Fhv. viceskoleinspektør ved Buddinge skole. Tidl. medlem af bestyrelsen f. Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune. Adr.: Tværlødet 51, 2800 Bagsværd.

SELSKABETS BESTYRELSE

Ebbe Fels, formand. Bondehavevej 146, 2880 Bagsværd. 98 39 41.
Gudrun Gram-Hanssen, næstformand. Lyngparken 7, 2800 Lyngby. 98 12 07.
Carl Th. Holbøll, sekretær. Helmsvej 5, 2880 Bagsværd. 98 12 60.
Carl Chr. Nielsen, kasserer. Til Jernbanen 20, 2800 Bagsværd. 98 82 15.
Jørgen Jørgensen. Lauggårds Allé 57, 2860 Søborg. SØ 4234 y.
Karen de Linde. Bagsværdvej 251, 2880 Bagsværd. 98 13 03.
Poul Weymann. Kagsåvej 66, 2730 Herlev. 94 55 19.

SELSKABETS PUBLIKATIONER

Gladsaxebogen 1. 1949 af *C. L. B. Cramer*. Udsolgt.

Gladsaxebogen 2. 1971 af *M. Lebech*.

Medlemspris:

Hft. kr. 46,00, ib. kr. 57,50.

Andre:

Hft. kr. 62,10, ib. kr. 74,75.

Årsskrift 1968: Kr. 11,50.

1969: - -

1970: - -

1971: - -

1972: - 14,00

1973: - 18,00.

Alle priser er incl. moms.

INDMELDELSE I SELSKABET

Modtages ved henvendelse til formanden eller kassereren.

Kontingent. Enkelte kr. 20. – Hele familien kr. 25. – Institutioner mindst kr. 50.

Unge under uddannelse samt pensionister kr. 15.

Medlemmer får gratis tilsendt årsskriftet og modtager indbydelser til selskabets arrangementer.

Kontingent og betaling for publikationer sendes til Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune, postgiro 8 34 37, 2880 Bagsværd.

Selskabet er medlem af Dansk Historisk Fællesforening samt Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger. – Selskabets bestyrelse er repræsenteret i Museumsudvalget under Gladsaxe Kommunalbestyrelses Kulturudvalg.

REDAKTION

Gudrun Gram-Hanssen, Carl Th. Holbøll og Poul Weymann.

PERSONALIA

Holbøll, Carl Theodor, f. 23. februar 1899. Student Ordrup gymnasium 1917. Cand. jur. 1924. Fra 1925 tjenestegørende i forskellige ministerier, og fra 1940 til 1969 kontorchef i landbrugsministeriet. Formand for Ministerialforeningen 1941-44 og for forskellige ministerielle udvalg og nævn. Medlem af bestyrelsen for Gladsaxe Kommunes historisk-topografiske Selskab siden 1969. Forfatter af adskillige faglige og historiske artikler og af bøgerne »Tre Generationer af Slægten Holbøll« (1955) og »Dronning Margrete« (1968). Adr. Helmsvej 5, Bagsværd.

Linde, Karen de, f. Schlanbusch. Født i Lægeboligen i Buddinge 3. december 1913. Student fra Lyngby Statsskole 1931. Gift med nuværende speciallæge i psykiatri Bengt de Linde 1936. Cand. jur. 1937. Medlem af bestyrelsen for Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune siden 1970. Bolig: Bagsværdvej 251, 2880 Bagsværd.

Schlanbusch, Johannes Ludvig, født d. 18. november 1873 i Gjerrild. Søn af dommerfuldmægtig, godsforvalter på Benzon, Maricus Laurids Schlanbusch og hustru Andrea, født Nielsen. Cand. pharm., senere læge. Nedsat i Buddinge oktober 1905. Gift 19. januar 1906 med læge Karen Marie Hansen, født i Aså 1876 31. december. Datter af købmand C. C. Hansen og hustru Junia, født Christiansen. Kommunelæge. Medlem af Hygiejne-Kommissionen. R. af Dbr. Ud gav flere bøger om almene emner og erfaringer som læge. Død 21. februar 1944.

Mathiassen, Therkel, f. 5. september 1892, død 14. marts 1967. Dr. phil. 1927. Insp. N.M. 1933. Overinsp. 1941-62. Medl. af bestyrelsen i Hist.-top. Selskab for Gladsaxe Kommune 1942.

Steiner, Børge Johannes, f. 21. februar 1909. Topografelev ved Geodætisk Institut 1930. Overfaktor 1958. Pensioneret 1971. Adr.: Marienborg Allé 103, 2860 Søborg.

Vestergård, E. Sten, f. 24. marts 1907 i Tulstrup v. Ry. Lærer i Esbjerg 1929-40, Gladsaxe 1940-73. Fhv. viceskoleinspektør ved Buddinge skole. Tidl. medlem af bestyrelsen f. Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune. Adr.: Tværlødet 51, 2800 Bagsværd.

SELSKABETS BESTYRELSE

Ebbe Fels, formand. Bondehavevej 146, 2880 Bagsværd. 98 39 41.
Gudrun Gram-Hanssen, næstformand. Lyngparken 7, 2800 Lyngby. 98 12 07.
Carl Th. Holbøll, sekretær. Helmsvej 5, 2880 Bagsværd. 98 12 60.
Carl Chr. Nielsen, kasserer. Til Jernbanen 20, 2800 Bagsværd. 98 82 15.
Jørgen Jørgensen. Lauggårds Allé 57, 2860 Søborg. SØ 4234 y.
Karen de Linde. Bagsværdvej 251, 2880 Bagsværd. 98 13 03.
Poul Weymann. Kagsåvej 66, 2730 Herlev. 94 55 19.

SELSKABETS PUBLIKATIONER

Gladsaxebogen 1. 1949 af *C. L. B. Cramer*. Udsolgt.

Gladsaxebogen 2. 1971 af *M. Lebech*.

Medlemspris:

Hft. kr. 46,00, ib. kr. 57,50.

Andre:

Hft. kr. 62,10, ib. kr. 74,75.

Årsskrift 1968: Kr. 11,50.

1969: - -

1970: - -

1971: - -

1972: - 14,00

1973: - 18,00.

Alle priser er incl. moms.

INDMELDELSE I SELSKABET

Modtages ved henvendelse til formanden eller kassereren.

Kontingent. Enkelte kr. 20. – Hele familien kr. 25. – Institutioner mindst kr. 50.

Unge under uddannelse samt pensionister kr. 15.

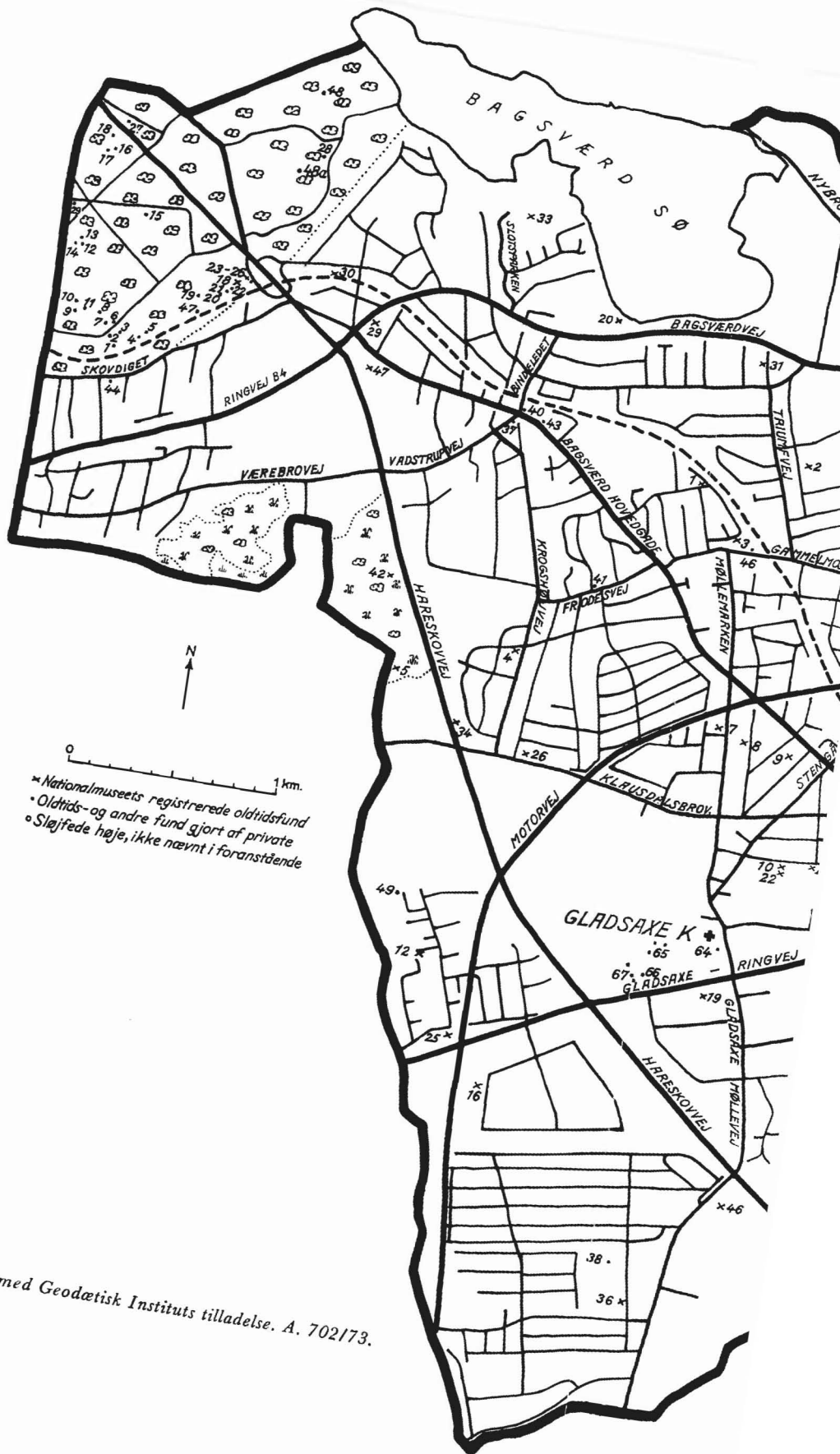
Medlemmer får gratis tilsendt årsskriftet og modtager indbydelser til selskabets arrangementer.

Kontingent og betaling for publikationer sendes til Historisk-topografisk Selskab for Gladsaxe Kommune, postgiro 8 34 37, 2880 Bagsværd.

Selskabet er medlem af Dansk Historisk Fællesforening samt Sammenslutningen af Lokalhistoriske Foreninger. – Selskabets bestyrelse er repræsenteret i Museumsudvalget under Gladsaxe Kommunalbestyrelses Kulturudvalg.

REDAKTION

Gudrun Gram-Hanssen, Carl Th. Holbøll og Poul Weymann.

* Nationalmuseets registrerede oldtidsfund
 • Oldtids- og andre fund gjort af private
 o Sløjfede høje, ikke nævnt i foranstående

Reproduceret med Geodætisk Instituts tilladelse. A. 702/73.

